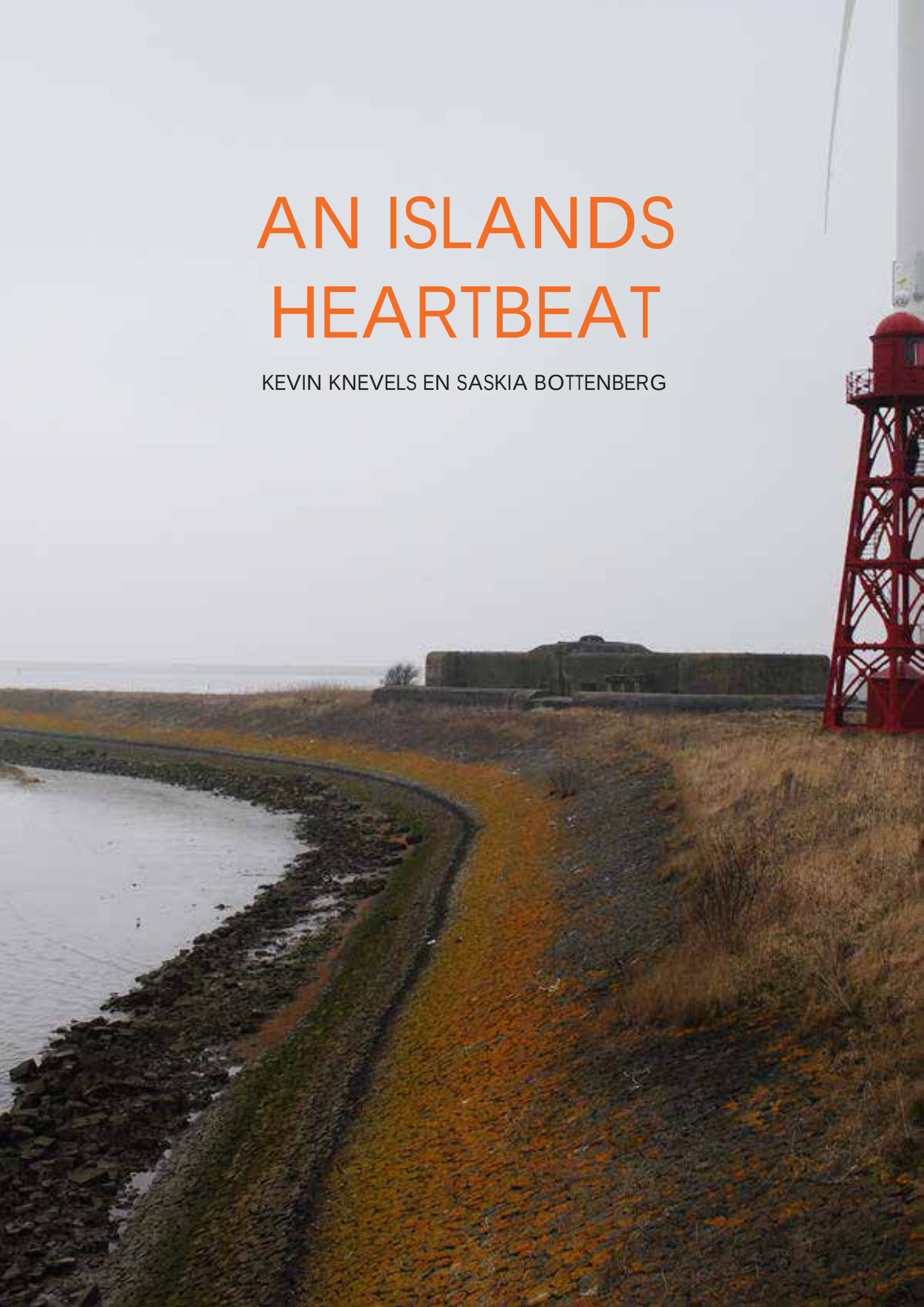

AN ISLANDS HEARTBEAT

KEVIN KNEVELS EN SASKIA BOTTENBERG

An Islands heart beat

By Kevin Knevels en Saskia Bottenberg

Afstudeeropdracht

Fase: onderzoek

Begeleiders: Adrian Noortman

Art Middeldorp

Rob Aben

Cees Zoon

Songtekst: Boudewijn de Groot - "Het eiland in de verte"

*'Het eiland in de verte
waar ik zo menig keer
ten anker ben gekomen
beschut voor de woedende zee*

*Ik zie de hoge duinen
het vuur daarboven uit
ik weet daar is de haven
de luwte van de ree*

*Ik weet ik kan niet anders
de reis gaat eens voorbij
maar alles wordt zo donker
wat helder was voor mij*

*Toch lijkt het uren later
of ik de stormwind door
nog steeds verwaaide stemmen
van vroeger eiland hoor*

*Het eiland in de verte
waar ik beschut tegen de wind -
kom hier kom in mijn armen -
een veilige haven vind*

*Maar nee ik kan niet anders
ik heb de stem gehoord
o nee ik kan niet anders
de steven naar de noord*

*Naar waar de storm de gronden
in witte waanzin slaat
ik kan niet anders - verder -
het gaat zoals het gaat*

*Het eiland in de verte
waar ik zo menig keer
ten anker ben gekomen
ik kom er nimmermeer...'*

'an Islands heart beat'

VOORWOORD

Voor u ligt het resultaat van een onderzoek naar de belevingswaarde van eilanden. Dit onderzoek vormt het tweede onderdeel van de afstudeerfase Landschap-sarchitectuur aan Hogeschool Van Hall Larenstein en is ervoor bedoeld om een inhoudelijke verdieping mee te geven ter ondersteuning van de ontwerp-opgave. Dit onderzoek komt voort uit vragen die werden opgeroepen bij het maken van het masterplan. Voor je begint met het ontwerp van een eiland moet je weten welke ruimtelijke ontwerpprincipes er verscholen liggen achter de opbouw van een eiland. En welke inrichtingselementen essentieel zijn om een eiland gevoel te verkrijgen.

26 April 2013, Velp

Handtekening:
Kevin Knevels

Saskia Bottenberg

SAMENVATTING

Eilanden hebben iets speciaals. Door hun langdurige isolement is de sfeer er anders dan op het vasteland. Op een eiland voel je je afgesneden van de rest van de wereld. Je kunt er niet op elk moment af en voor anderen ben je daar niet gemakkelijk bereikbaar. Eilanden hebben een associatie met eenzaamheid, geborgenheid en isolement.

Beleving is moeilijk te toetsen, omdat dit per individu verschillend is. Daarom gaat dit onderzoek uit naar het bekijken van de typerende elementen die de beleving van een eiland in zich dragen. Om dit mogelijk te maken, dienen we een vergelijking te maken tussen het objectieve elementen en de subjectieve perceptie, die samen de beleving van een eiland vormen.

De beleving van eilanden bestaat uit een hele reeks aan omstandigheden en zijn per eiland specifiek. Maar waar het vooral om gaat is de eindeloze combinatie van diverse ruimtelijke inrichtingselementen die dit onderzoek zijn complexiteit geven. We verwachten dat landmarks, zicht en randen de basis zijn voor de beleving van eilanden. Deze ruimtelijke karakteristieken zijn essentieel; als je een van de drie wegneemt, valt het eiland gevoel weg. Het onderzoek is gebaseerd op een vergelijkende studie van referentiegebieden waardoor de relatie van de 3 onderdelen met de vorm en schaal van een eiland aangetoond kan worden.

Er zijn verschillende eilanden te onderscheiden binnen Nederland. Een eiland, geheel of deels, omringt door water, een schiereiland, een Waddeneiland en een stadseiland. Deze eilandtypen hebben ieder hun eigen karakteristieken; maar wat hebben ze gemeen? Elk eiland heeft een ritme. Dit heeft te maken met de elementen die aanwezig zijn op de route. Door deze route te bewandelen heb je op verschillende plekken een verschillende beleving. Dit ritme is leidend voor de beleving en vormt de hartslag van het eiland. Daarnaast is de route essentieel om deze ruimtelijke karakteristieken tot zijn recht te laten komen. Door de juiste elementen op de juiste plaats te positioneren roept dit de beleving van een eiland op. Je verstand vult de rest in; maakt een mental map van het eiland. Bij het ontwerpen van eilanden moet hierop ingespeeld worden. De maat en schaal van een eiland is bepalend voor de uitvoerbaarheid van het creëren van nieuwe eilanden. Des te groter het eiland wordt, des te meer elementen er binnen de route nodig zijn om het eilandgevoel te verkrijgen.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord
Samenvatting
Inhoudsopgave

1. Inleiding	Pag 12-15
1.1 Aanleiding en hoofdvraag	
1.2 Deelvragen en rapportopzet	
1.3 Hypothese	
1.4 Onderzoeksmethode	

2. Defenitie	pag 18-21
2.1 Typologieën	
2.2 Beleving	

3. Referentie	pag 24-25
3.1 Inleiding	
3.1.1 Schaalvergelijking	

<u>3.2 Schokland</u>	<u>pag 26-37</u>
3.2.1 Ruimtelijke opbouw	
3.2.2 Route	
3.2.3 Mental map	
3.2.3.1 Landmarks	
3.2.3.2 Zicht	
3.2.3.3 Randen	
3.2.4 Waardering	

<u>3.3 Wieringen</u>	<u>pag 38-49</u>
3.3.1 Ruimtelijke opbouw	
3.3.2 Route	
3.3.3 Mental map	
3.3.3.1 Landmarks	
3.3.3.2 Zicht	
3.3.3.3 Randen	
3.3.4 Waardering	

<u>3.4 Marken</u>	<u>pag 50-61</u>
3.4.1 Ruimtelijke opbouw	
3.4.2 Route	
3.4.3 Mental map	
3.4.3.1 Landmarks	
3.4.3.2 Zicht	
3.4.3.3 Randen	
3.4.4 Waardering	

<u>3.5 Java-eiland</u>	<u>pag 62-73</u>
3.5.1 Ruimtelijke opbouw	
3.5.2 Route	
3.5.3 Mental map	
3.5.3.1 Landmarks	
3.5.3.2 Zicht	
3.5.3.3 Randen	
3.5.4 Waardering	

4. Conclusies en aanbevelingen	pag 76-83
4.1 Ontwerpprincipes	

Literatuurlijst
Bijlagen
Colofon

1. Inleiding

1.1 AANLEIDING EN HOOFDVRAAG

Tijdens de uitwerking van het masterplan is gebleken dat ieder groepslid eilanden heeft ontworpen in het Markermeer. De aantrekkingskracht van eilanden is groot, voor ontwerpers als zowel voor gebruikers. Bij het maken van nieuwe eilanden wordt vaak niet gekeken naar de beleving van een eiland. Men denkt dat de omslotenheid door water genoeg is. Binnen dit onderzoek willen we uitzoeken welke elementen bijdragen aan de beleving van een eiland. Ieder heeft zijn eigen associatie bij de beleving van een eiland. Toch zijn er ruimtelijke karakteristieken te onderscheiden, die maken dat iets als eiland gedefinieerd wordt, naast de aanwezigheid van water. Het doel van dit onderzoek is het opstellen van ontwerpprincipes die de ruimtelijke karakteristieken van een eiland weergeven. Dit leidt tot de volgende onderzoeksvraag:

'Hoe zien de ruimtelijke karakteristieken van een eiland eruit, die bijdragen aan de belevingswaarde en kunnen dienen voor het ontwerpen van nieuwe eilanden?

Als aan het licht komt hoe een eiland in elkaar zit, kunnen we met deze principes ontwerpen binnen de deeltwerking.

1.2 DEELVRAGEN EN RAPPORTOPZET

Deelvragen:

1. Welke eiland typologieën zijn er te onderscheiden?
2. Welke associatie hebben mensen met eilanden?
3. Wat is de geografische opbouw van eilanden?
4. Hoe is de beleving van een eiland op een standpunt binnen de route en hoe worden deze eilanden gewaardeerd?
5. Welke ruimtelijke karakteristieken zijn essentieel voor de beleving van een eiland en hoe zijn deze vormgegeven?
6. Wat is de beste schaal en vorm (verhouding) van deze ruimtelijke karakteristieken?

Rapportopzet:

Allereerst worden eiland typologieën binnen Nederland behandeld. Vervolgens wordt de filosofie over eilanden beschreven en de associatie van mensen met eilanden. Daarna worden de eiland typologieën binnen Nederland beschreven en wordt ingegaan op de verkozen referentiegebieden. Ze worden allereerst geanalyseerd op geografische kenmerken en vervolgens op belevingswaarde van een standpunt binnen de route. De resultaten van deze studie vindt u in hoofdstuk drie. De conclusies en aanbevelingen vindt u in hoofdstuk 4.

1.3 HYPOTHESE

De beleving van eilanden bestaat uit een hele reeks aan omstandigheden en zijn per eiland specifiek. Maar waar het vooral om gaat is de eindeloze combinatie van diverse ruimtelijke inrichtingselementen die dit onderzoek zijn complexiteit geven. Het onderzoeken van deze combinaties past niet binnen het tijdsstramien van dit onderzoek. Als alternatief gaan we op zoek naar de basis achter de ruimtelijke inrichtingselementen door een aanname te doen, gebaseerd op een methodiek van Kevin Lynch. In de inleidingsfase naar het onderwerp van dit onderzoek, kwamen we steeds op dezelfde punten uit. Onze hypothese is dan ook dat de ruimtelijke inrichtingselementen die in relatie staan tot de beleving van eilanden bestaat uit de volgende 3 onderdelen:

- Landmarks
- Randen
- Zichtrelaties

Het onderzoek is gebaseerd op een vergelijkende studie van referentiegebieden waardoor de relatie van de 3 onderdelen met de vorm en schaal van een eiland aangetoond kan worden.

We verwachten dat landmarks, zicht en randen de basis zijn voor de beleving van eilanden. Deze ruimtelijke karakteristieken zijn essentieel; als je een van de drie wegneemt, valt het eiland gevoel weg. De waardering van deze ruimtelijke karakteristieken hangt af van de schaal, vorm en overige factoren. Ook het standpunt binnen een route is essentieel voor het eiland gevoel. Er wordt een referentiestudie gedaan naar verschillende eilanden om de hypothese te toetsen en te onderzoeken welke ruimtelijke principes van invloed zijn op de beleving van een eiland.

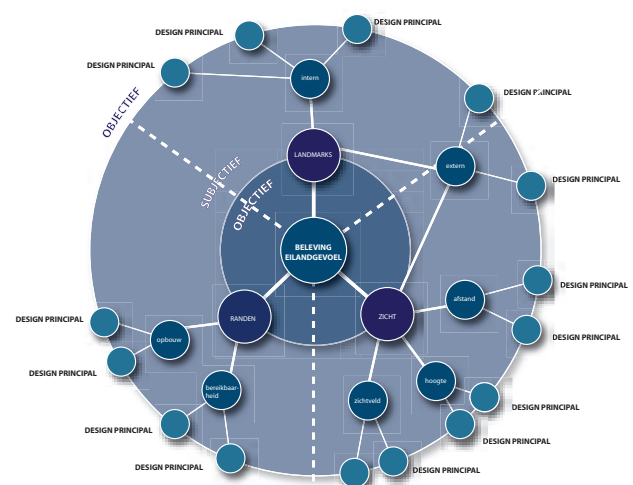

Fig. 1.4.3 onderzoeksmethode

1.4 ONDERZOEKSMETHODE

Iedereen weet wat een eiland is en heeft er onbewust een gevoel bij. Dit gevoel is specifiek voor iedere persoon. Daarom gaat dit onderzoek uit naar het bekijken van de typerende elementen die de beleving van een eiland in zich dragen. Om dit mogelijk te maken, dienen we een vergelijking te maken tussen het objectieve elementen en de subjectieve perceptie, die samen de beleving van een eiland vormen. Voor de geomorfologische analyse gaan we uit van een lagenbenadering, waarin we de complexiteit van een eiland ontleden in vereenvoudigde lagen om zo de essentie eruit te filteren en achterliggende relaties te onthullen. Natuurlijk is de analyse enkel gebaseerd op onze eigen perceptie. Omdat het doel van het onderzoek is om te kijken naar typerende inrichtingselementen dienen we onze bevindingen te toetsen aan de werkelijkheid op een objectieve manier.

Voor de opbouw van dit deel van het onderzoek zijn we uitgegaan van het principe 'Mental mapping' (G.Reginald, 2009). Dit principe geeft aan dat een persoon een mentale kaart maakt van een gebied op basis van persoonlijke perceptie. Deze kaart kan verschillen met een geografische kaart. Het is dus van belang om een subjectieve beleving op te splitsen in objectieve indicatoren. In het rapport 'meten van beleving door A.E. Buijs' geven ze een methode, weergegeven in fig. 1.4.1, aan om beleving te toetsen aan de hand van een matrix, waarin een score wordt gegeven aan de vooropgestelde indicatoren. Als onderdeel van de onderzoeksstructuur in fig 1.4.2 worden de verkregen resultaten samengevat in een grafiek. Hieruit zijn dan conclusies af te leiden, die een relatie zoeken tussen onze bevindingen en het (voorspelbare) gedrag van de bezoeker. Om deze bevindingen tastbaar te maken en nuttig voor het verdere verloop van het afstudeertraject, worden deze bevindingen uitgewerkt in een matrix met ruimtelijke consequenties die bruikbaar zijn als ontwerpmiddelen. De onderzoeksmethode is gebaseerd op de relatie tussen gedrag en omgeving, waarover vele studies zijn gedaan. Om een onderzoek te doen naar de belevingswaarde van eilanden, moet er onderscheidt worden gemaakt tussen objectieve en subjectieve uitkomsten (zie fig. 1.4.3.) Allereerst wordt de geografische opbouw, maat en schaal geanalyseerd aan de hand van de lagenbenadering. Door de gebieden te bezoeken wordt er per standplaats binnen de route een waardering gegeven over de belevingswaarde van die plek (beeldsequenties). Vervolgens wordt een mental map gemaakt waarin een waardering wordt gegeven over de belevingswaarde van het eiland. De mental map is gebaseerd op zicht, landmarks en randen. Dit zijn de basiselementen voor de opbouw van een eiland. Door de mental map te vergelijken met de geografische opbouw van het eiland, komen daar conclusies uit voort die de essentie van een eiland weergeven; de ontwerpmatrix. Deze principes zijn bruikbaar voor de inrichting van nieuwe eilanden.

Fig. 1.4.1 toetsen van beleving A.E. Buijs'

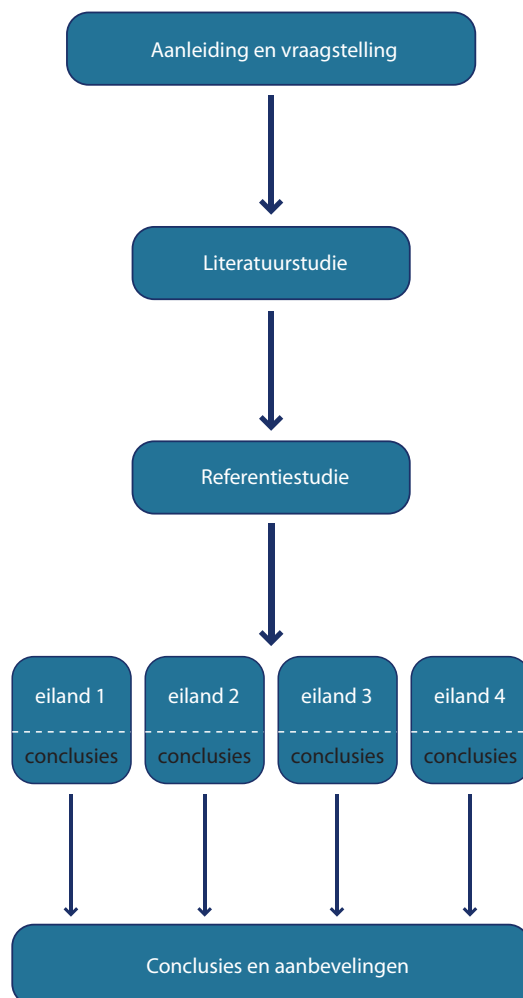

Fig. 1.4.2 onderzoeksstructuur

Methodiek K. Lynch
Vorm geven aan beleving

Beleving is een moeilijk te vatten principe vanwege het individuele karakter en de waardering die per persoon kan verschillen. Het is daarom ook een uiterst gevoelig onderwerp om een uitspraak over te doen. Beleving in relatie tot het vakgebied van landschapsarchitectuur hangt nauw samen met ruimtelijke inrichtingselementen. Beleving is dan een persoonlijke perceptie van een bepaalde hoeveelheid en combinatie van deze inrichtingselementen, welke vaak gerelateerd is met een gevoel.

Het opwekken van een gevoel is essentieel bij het ervaren van een eiland en dient als basis voor de verdere opbouw van dit onderzoek. Door vele voorgaande onderzoeken in de psychologie en filosofie is er een helder beeld over de opbouw van gevoelens en met welke ruimtelijke aspecten zij verbonden zijn. Een voorbeeld hiervan is dat eilanden in de filosofie vaak gerelateerd worden aan het gevoel van eenzaamheid. De mens is van oudsher een groepsdier en heeft nood aan sociaal contact. Factoren zoals openheid, gebrek aan beschutting, blootstelling aan natuurkrachten, omringd worden door water, isolement en kwetsbaarheid zijn meetbaar en te vertalen in ruimtelijke ingrepen.

In de landschapsarchitectuur zijn door de jaren heen steeds meer studies gedaan naar bovenstaande relaties. Als basis voor dit onderzoek hebben we ons gebaseerd op de bevindingen van Kevin Lynch in "The Image of the City" (1960) en "Site planning" (1972). Hij stelt vast dat steden, constructies in de ruimte van een vaste schaal-grootte zijn. Ze worden alleen ervaren in de loop van een langere periode en door beweging. Ook stelt hij dat onze ervaring van een stad niet ondersteund wordt, maar gemixt met andere aspecten. We gebruiken vrijwel elk zintuig, waardoor het beeld dat we ervaren een compositie is van het geheel. Essentieel hiervoor is de leesbaarheid van het landschap, waardoor we met gemak delen kunnen herkennen en ordenen binnen een bepaald consequent patroon. De leesbaarheid is van belang op de grootte, tijd en complexiteit van de omgeving en zorgt voor oriëntatie in het landschap. Als het basispunt of oriëntatie verloren gaat, treedt het gevoel van verwarring op en geeft het de indruk dat men er niet meer uit kan. Daarnaast moet het landschap een dusdanige vorm van zichzelf hebben dat deze onderzocht kan worden en na verloop van tijd begrepen kan worden. De omgeving suggereert onderscheidingen en relaties, die de gebruiker selecteert, organiseert en bedenkt wat hij volgens hem ziet. Dit leidt ertoe, dat het beeld van een gegeven realiteit kan verschillen, afhankelijk van de verschillende gebruikers. Ieder individu maakt een mentale kaart die aangeeft hoe de persoonlijke perceptie van die persoon is van zijn geografische omgeving, de manier waarop hij zijn ruimtelijke omgeving structureert.

In zijn boek komt vervolgens een duidelijke verdeling in

5 groepen naar voren die de oriëntatie binnen de stad beïnvloeden:

Paden (lijnen)
Landmarks
Randen
Knooppunten
Gebieden (vlakken).

We hebben van deze bevindingen gebruik gemaakt, om de oriëntatie van eilanden te analyseren. Een eiland verschilt van een stad op gebied van complexiteit, schaal en vormgeving. Hierdoor hebben we een aangepaste selectie gemaakt, die volgens ons de essentie van oriëntatie en beleving op een eiland weergeven:

Landmarks
Randen
Zichtrelaties

Landmarks zijn van belang op de oriëntatie van de omgeving en zijn een referentie aan de cultuurhistorie van de plek. Ze zijn vaak een weerspiegeling van de gevaren van de natuurelementen. Door gebrek aan hoge structuren toren ze hoog uit boven het omringende bebouwing en zorgen voor een betere beleving van hoogte.

Randen benadrukken de eindigheid van een eiland en zijn daarom cruciaal voor de omslotenheid door water. Het zijn betreedbare, maar onoverwinnelijke grenzen die een duidelijk contrast vormen tussen twee werelden en zo elkaars aanwezigheid benadrukken

Zichtrelaties. Door het ontbreken van ruimte vullende elementen zoals hoge bebouwing is er een gebrek aan context. De karakteristiek van een plek wordt zo minder herkenbaar. Een breed, ver en gevuld zichtveld plaatst deze context op een ruime afstand, waardoor er een leegte ontstaat tussen de observeerder en het omringende landschap. De aanwezigheid van elementen aan de horizon helpen ter oriëntatie en zijn een referentie om het contrast met het eiland te benadrukken. De lege ruimte beïnvloedt het gevoel van eenzaamheid en geeft perspectief en overzicht op de karakteristieken van een eiland.

worden. Het zijn grenzen tussen twee gebieden, lineaire breuken in continuïteit. Zulke lijnen zijn vaak barrières die min of meer doordringbaar zijn, waardoor regio's van elkaar gescheiden worden, of ze zijn zomen, waardoor twee gebieden verbonden worden. Het zijn voor veel mensen een belangrijk element, omdat ze gebieden begrenzen.

Landmarks: objecten waar de gebruiker geen toegang tot hoeft te verkrijgen. Het zijn elementen in het landschap, sommige groot en van ver te zien, andere weer klein en vallen niet direct op. Ze worden vaak gebruikt als middel om structuur aan te geven en er wordt veel op vertrouwd bij het navigeren door een gebied.

Belangrijk van deze elementen is dat ze niet op zich staan, maar elkaar overlappen en conflicteren. Er zijn diverse mogelijkheden hoe men om kan gaan met deze elementen en met betrekking tot het ontwerp ervan.

Randen: lineaire elementen die niet als pad gebruikt

2. Defenitie

Fig. 2.1 Historische kaart Nederland

2.1 INLEIDING

Er zijn verschillende eilanden te onderscheiden binnen Nederland. Een eiland, geheel of deels, omringt door water, een schiereiland, een Waddeneiland en een stadseiland. Deze eilandtypen hebben ieder hun eigen karakteristieken. Toch zijn het allemaal eilanden, maar hoe ervaar je dat iets een eiland is; wat hebben ze gemeen?

Eilanden hebben iets speciaals. Door hun langdurige isolement is de sfeer er anders dan op het vasteland. Op een eiland voel je je afgesneden van de rest van de wereld. Je kunt er niet op elk moment af en voor anderen ben je daar niet gemakkelijk bereikbaar.

Ieder geografisch gebied heeft zijn specifieke eilanden. Al deze eilanden verschillen in beleving. De context is essentieel voor de beleving van een eiland. Dat is dan ook de reden dat eilanden worden geanalyseerd binnen Nederland. Er kan alleen een vergelijking gemaakt worden als het klimaat en de maat en schaal van het landschap in verhouding zijn.

2.1.1 Typologieën

Men kan in Nederland verschillende eilandvormen onderscheiden:

Waddeneiland.

Is in principe geen eiland. Het is een zandplaat die door windwerking tot boven het zeeniveau wordt opgestuwd. Maar zolang het groter is dan 160 ha en aangroeit, mag het als eiland bestempeld worden. De Waddeneilanden zijn kenmerkend door hun zandbodem en bestaan voornamelijk uit duinen en natuur. De grootste Waddeneilanden zoals Texel en Vlieland bevatten ook een ruim aantal inwoners.

Veeneilanden.

Hun naam doet vermoeden dat ze uit veen bestaan. Dit is echter niet altijd zo, het komt erop neer dat ze gevormd zijn in het holoceen toen veenvorming in een groot deel van het huidige IJsselmeer plaatsvond. Hierdoor bleven onderliggende grondlagen bewaard. Zo zijn Urk, Wieringen, Marken en Schokland de enige resten van dit landschap uit het einde van de laatste ijstijd. Zij gelden als enige volwaardige eilanden in Nederland en vertonen door de geschiedenis heen de sterkste ontwikkelingen van eilandculturen.

Stadseilanden.

Grote steden zoals Amsterdam en Rotterdam zijn ontstaan door handel over het water. Goederen werden van over heel de wereld naar de havens vervoerd, waar ze gelost werden aan de kades. Al snel was er een tekort aan aanlegkades en ontstonden er op diverse plaatsen kades op natuurlijke of kunstmatige eilanden in de vaargeulen. Als ze kunstmatig waren, hadden ze vaak eerst een andere functie zoals golfbreker of gronddepot voor het uitgraven van kanalen.

Het zijn echter geen echte eilanden omdat ze vaak kunstmatig en een verbinding met het vaste land vertonen. Maar door de intensieve bedrijvigheid, verkregen ze een eigen identiteit die zich onderscheidde van de omringende oevers. Dit zorgde ervoor dat ze een afwijkend beeld vormde in het bestaande stadszicht en hierdoor de term 'eiland' toebedeeld kregen.

Fig. 2.2 Waddeneiland

Fig. 2.3 Veeneiland

Fig. 2.4 Stadseiland

2.1 BELEVING

Definitie:

'Land dat aan alle zijden door water is omringd, geïsoleerd gebied, ook wel: hoger en droger terre-ingedeelte.' (Van Dale)

Lexicon, van de tuin- en landschapsarchitectuur (Meto J. Vroom)

'Eilanden zijn plekken die afgezonderd zijn van en contrasteren met de omgeving. Van nature ontstane eilanden in Nederland variëren in maat en schaal, van de Waddeneilanden tot de rietpol in het moeras. Gebrek aan ruimte elders is meestal de reden om eilanden aan te leggen, maar ook hun contrastrijke ligging en 'Romantische vergezichten, stoere kades en sterke seizoensinvloeden'. (Harsema1996;1998;2002; van Dooren 1998)

'Een eiland hoeft niet per se in het water te liggen: elk afgezonderd element, het bosje in een open landschap, maar ook het natuureservaat midden in het cultuurlandschap is een eiland.'

'In de geschiedenis van de tuinkunst symboliseren eilanden niet alleen isolement, maar zijn het ook verheven plaatsen of oorden om feest te vieren. In vele oude mythen in zowel Azië als Europa vormen ze het decor.' (Graafland2002)

No man is an island, entire of itself; every man is a piece of the continent,
a part of the main
(“Meditation XVII” 108).(John Donne)

‘Wie goed kijkt ziet op dat eiland een huis staan van bescheiden omvang.
Onverstoorbaar, zo lijkt het, torent het uit boven de golven die tegen de
rotsen slaan.’
(“Kritiek van de zuivere rede”1781).(I. Kant)

Eenzaamheid redt de stad ook op politiek gebied. De ik/jij scheiding
is evident. New York, eiland vol vrijgezelle uniekelingen, bouwt op de
antagonistische krachten die voortdurend met elkaar in dialoog zijn.
Ieders identiteit heeft vorm gekregen doordat hij of zij zich kan spiegelen
en afzetten ten opzichte van alle anderen. Daardoor verovert elke New
Yorker een gedefinieerde plaats in de samenleving en voelt hij zich mind-
er gauw buitengesloten en eenzaam.

Want afgebakend is de ik, maar onvermijdelijk is het contact met de jij.
De buurman laat zijn shampoo vallen, ik raap hem op. De onderbuur
excuseert zich, ze heeft werkelijk waar niets misdaan. De forens naast me
slingert nog dichters op me, maar we merken het niet, gefascineerd als we
zijn door de moves van de danser. Wie dat niet wil, verhuist de stad uit.
(“How to be alone” 2001). (Jonathan Franzen)

De mens als eiland

Bas Haring heeft het gevoel dat mensen soms het beste idee kunnen
bedenken als ze hier in afzondering over nadenken. Natuurlijk bouwen
we voort op kennis van anderen, maar de ideeën of de conclusies waar
we zelf opkomen hebben meer waarde. Zijn bekroonde boek Kaas en de
evolutietheorie schreef hij dan ook op een verlaten Noors eiland.
(“Becoming an island” 2012).(Bas Haring)

3.Referentiegebieden

3.1 INLEIDING

Uit de voorafgaande literatuurstudie hebben we een selectie kunnen maken van eilanden die het beste in het kader van dit onderzoek passen. De focus ligt op de veeneilanden. De keuze voor deze eiland gaat uit van hun natuurlijke ontstaansvorm, rijke historie en blootstelling aan de elementen. Ze bestaan het langste en hebben dus het meeste de tijd gehad om een eilandcultuur te ontwikkelen. Ze waren al aanwezig lang voor de Afsluitdijk en hebben daarmee nog stormen, hoog water en overstromingen mee gemaakt. Deze factoren zijn essentieel gebleken voor het huidige beeld van deze eilanden. Ze bevatten een grote hoeveelheid informatie die de beleving van eilanden kan onthullen. Als tegenreferentie hebben we gekozen voor het kunstmatige Java-eiland dat ontstaan is als golfbreker en nog maar enkele decennia geleden samengevoegd is met het eiland KNSM. Door dit stadseiland te vergelijken met de oude veeneilanden kun je toetsen of de resultaten ook gespiegeld kunnen worden aan een modern eiland.

3.1.1 Schaalvergelijking

De eilanden Wieringen, Marken en Schokland zijn van nature ontstaan. Wieringen is in dit rijtje het grootste eiland. Java-eiland daarentegen is een stadseiland, waarmee getoetst kan worden of onze bevindingen juist zijn.

Java 30 ha
Schokland 147 ha
Marken 253 ha
Wieringen 2570 ha

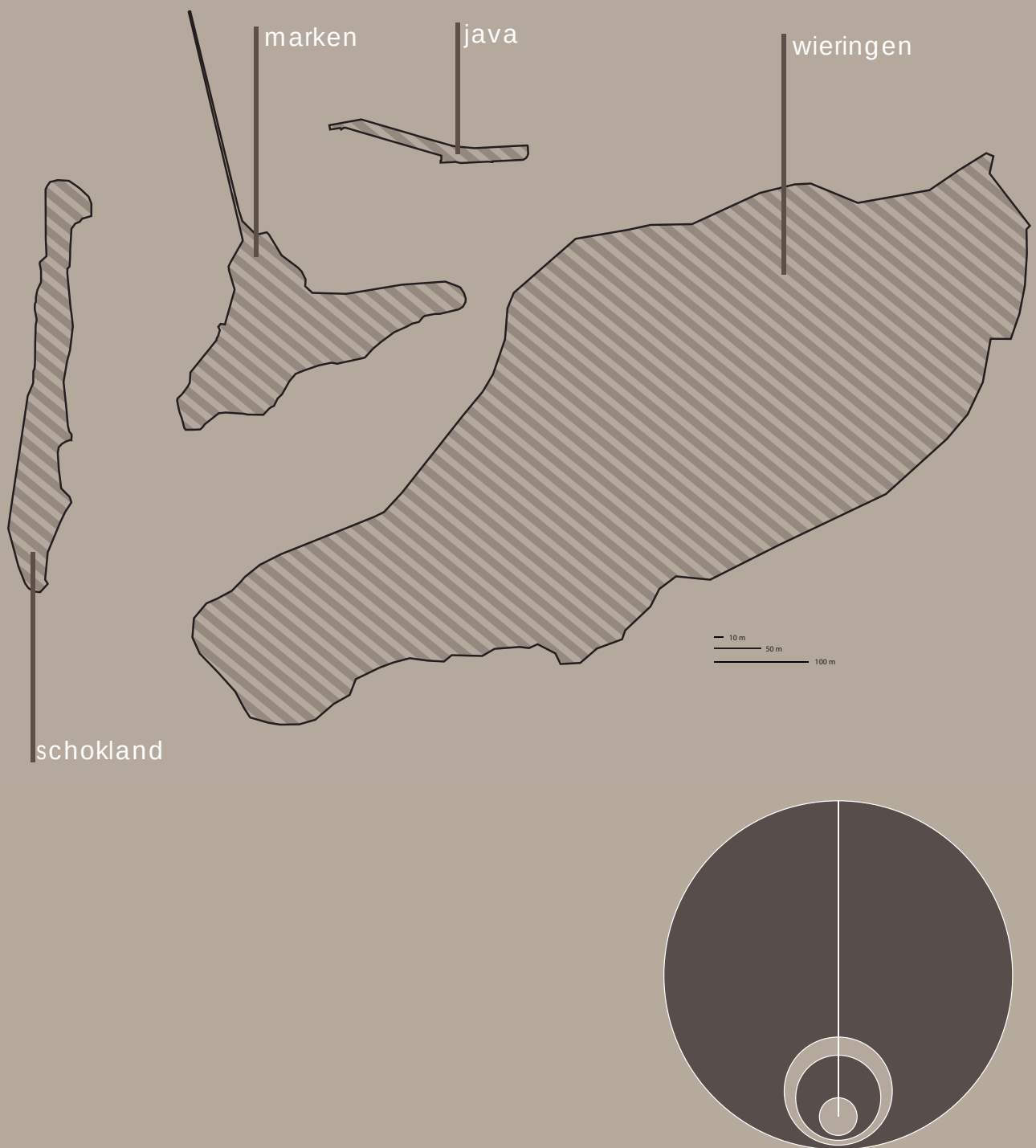

Fig. 3.1. Schaalvergelijking

3.2 SCHOKLAND

Oppervlakte: 153 ha
Omtrek: 9 km
Inwoners: 5 (2010)
Ontstaan: natuurlijk
Historie: zee- binnenmeer – polder
Eilandstatus: 1942

3.2.2 Situering

Schokland is gelegen in de Noordoostpolder aan de rand van het IJsselmeer. Het voormalige eiland is nu omringd door een polderlandschap tussen Nagele en Ens. Door de bomenstructuur op het eiland, is het goed zichtbaar op afstand. Via de Schokkerringweg is het eiland bereikbaar. Deze weg ligt dwars op de lengterichting en snijdt het eiland doormidden. Zo kan men bij aankomst de volledige contour van het eiland herkennen. De landmarks zoals het museum en de vluchthaven zijn kenmerkend en geven een eerste impressie van het eiland.

3.2.3 Historie

Schokland is een restant van een landschap dat gevormd werd aan het einde van de laatste ijstijd. Door de overheersende westenwind werd zand uit de omliggende rivierbeddingen opgestoven. Vervolgens, in het Holoceen en onder invloed van zeespiegelstijging, vond er veenvorming plaats in en rondom het huidige IJsselmeer. Het veen bedekte het eiland. De huidige contouren zijn echter maar een restant van het originele eiland. Door zware stormen en landafslag werd het eiland steeds kleiner. Met het droogvallen van de polder in 1942 werd het eiland volledig omgeven door land en verloor het zijn eilandstatus. Het oppervlak van het eiland is door oxidatie van het veen sinds de drooglegging al zo'n 1.5 meter gezakt. Door zijn grote geomorfologische en bodemkundige waarde als veeneiland in de voormalige Zuiderzee verkreeg het in 1995 een plaats op de UNESCO- werelderfgoed lijst.

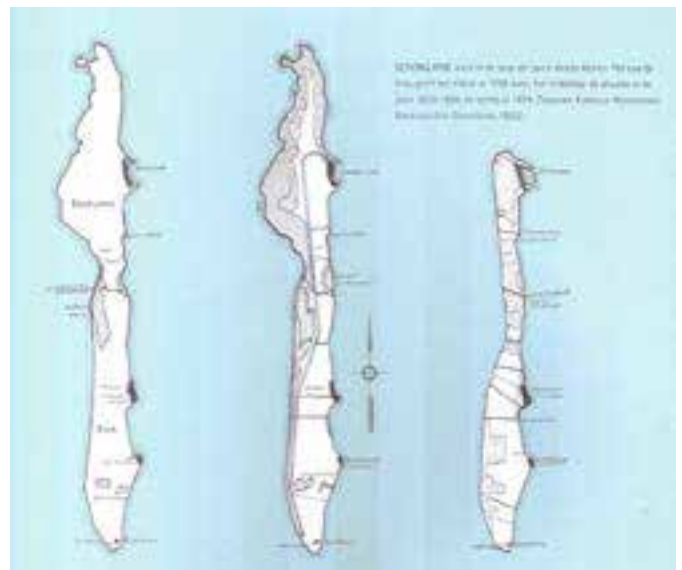

Fig. 3.2.1 Schokland door de tijd heen

3.2.4 GEOGRAFISCHE OPBOUW

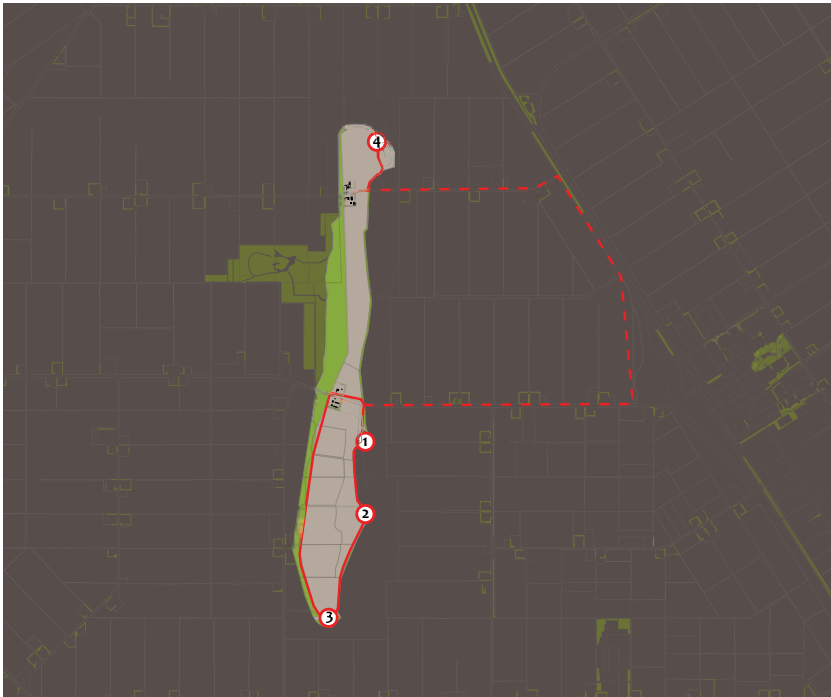

Fig. 3.2.2 Route Schokland

3.2.4.1 Route

Van te voren is gekeken welke elementen belangrijk zijn voor het eiland (in de cultuurhistorie) en welke een eyecatcher vormen. Daarnaast zijn geomorfologische structuren over elkaar gelegd om te kijken naar interessante locaties. Op veldbezoek hebben we gekeken of deze locaties ook daadwerkelijk interessant zijn voor de beleving van het eiland.

bebouwing

3.2.4.2 bebouwing

Veel van de originele bebouwing is bij het verlaten van het eiland afgebroken. Zo is de kerk van Emmeloord steen voor steen afgebroken en vrijwel exact weer opgebouwd in Ommen. De ruime meerderheid van de inwoners evacueerde naar Volendam, Vollenhove en Kampen. De meest kenmerkende gebouwen zijn gerestaureerd en geven het eiland een identiteit. In het noorden vinden we de Vluchthaven met vuurtoren en havenmeesterkwartier. Te midden van het eiland is een stukje van de oude bebouwing gerestaureerd en geeft onderdak aan het Schoklandmuseum. Meer ten zuiden is een replica van een typisch schokkershuisje te zien. Verder zijn er een 4 tal boerderijen aanwezig op het eiland die de velden beheren. De boerderijen in het centrum hebben de vorm en schaal van een polderboerderij.

reliëf

3.2.4.3 Reliëf

Het eiland ligt gemiddeld 2 meter boven het maaiveld van de polder. De hoogste delen van het eiland bevinden zich aan de oostkant. De donkere delen op de kaart zijn restanten van terpen. Voor extra veiligheid, werd het maaiveld verhoogd, vooraleer er gebouwd kon worden. Verder is het eiland vrijwel vlak. In het landschap zijn wel nog de dammen, horizontaal op de lengterichting van het eiland te bekennen. De dammen vormen in het huidige landschap een goed herkenningspunt. Het lichte gedeelte ten westen van het eiland is het resultaat van landafslag tijdens de laatste zware storm. Opmerkelijk is het microreliëf op en net rond het eiland. Ondanks dat de hoogteverschillen klein zijn, geven ze het eiland een specifieke identiteit.

massa-ruimte

3.2.4.4 Verkaveling

De verkaveling op het eiland verschilt veel van het omringende polderlandschap. Het is minder strak en rechtlijnig en volgt de variaties in reliëf. Door ruilverkaveling is de huidige verkaveling slechts een restant van de originele verkaveling. Wel houden de contouren nog rekening met oude wegen en paden.

verkaveling

3.2.4.5 ruimte massa

Oorspronkelijk was heel het eiland kaal, op de bebouwing na. Maar na de inpoldering zijn de randen in gebruik genomen als productiebos. Vooral de westkant bevat een brede strook bos, waardoor de contouren van het eiland moeilijk zichtbaar zijn. De oostkant, daarentegen, heeft enkel een bomenlaan als grens. Hierdoor wordt de rand benadrukt en in de hoogte weergegeven. Het belangrijke verschil is dat deze rand transparant is en goed zicht geeft van en naar het eiland.

3.2.6.1 landmarks

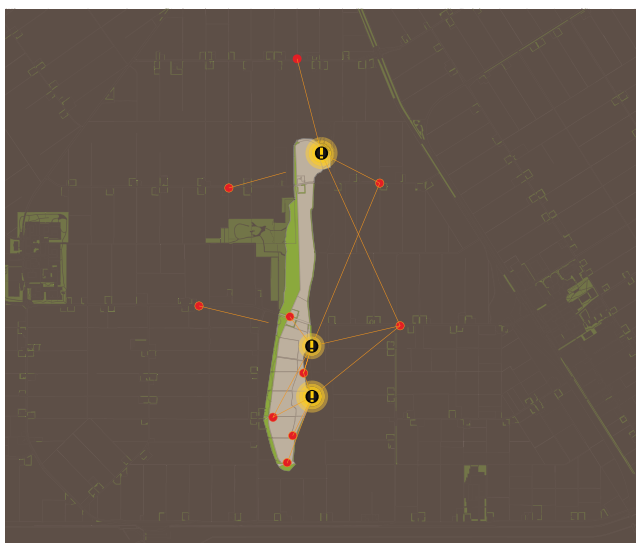

Fig. 3.2.3 landmarks Schokland

Museum

De kerk bij het museum is vrijgesteld en is in sterk contrast met het onbebouwde landschap. De bijbehorende huisjes verzachten dit effect enigszins. Door de aanwezigheid van hoge bomen, valt de contourwerking van de huisjes weg.

Schokkers huisje

Het huisje bevindt zich op een terp die uitsteekt in het landschap. Deze combinatie zorgt ervoor dat het van alle kanten opvalt in het landschap. Het is een sterk referentiepunt. De bomenrijen langs de rand, leiden het zicht naar de open plek en de landmark.

Kerkruike

Omdat enkel de fundamenten nog aanwezig zijn, is het niet zichtbaar als landmark. Men ziet de ruïne pas als men er kort bij staat. Deze landmark draagt wel bij tot het schetsen van een culturele achtergrond van het eiland, en versterkt op deze manier de eilandervaring.

Vluchthaven

de langgerektheid van het eiland leidt het zicht naar de verte. Daar torent de vluchthaven als eenzaam element uit boven het landschap. Door de hoge ligging en de vuurtoren, voelt de plek hoger aan dan het in werkelijkheid is. De gereconstrueerde havenbeschoeiing betreft het omringende landschap bij het eiland.

Fig. 3.2.4 zicht op landmarks

Fig. 3.2.4 museum

Fig. 3.2.5 kerk met havenfront

Fig. 3.2.6 Landmark

Fig. 3.2.7 Schokkers huisje

Fig. 3.2.8 relief

Fig. 3.2.9 kerk ruine

Fig. 3.2.10 relief in landschap

Fig. 3.2.11 reconstructie kerk

Fig. 3.2.12 noordzijde

Fig. 3.2.13 relief duidelijk zichtbaar

Fig. 3.2.14 vluchthaven

Kevin Knevels en Saskia Bottenberg

3.2.6.2 zichtrelaties

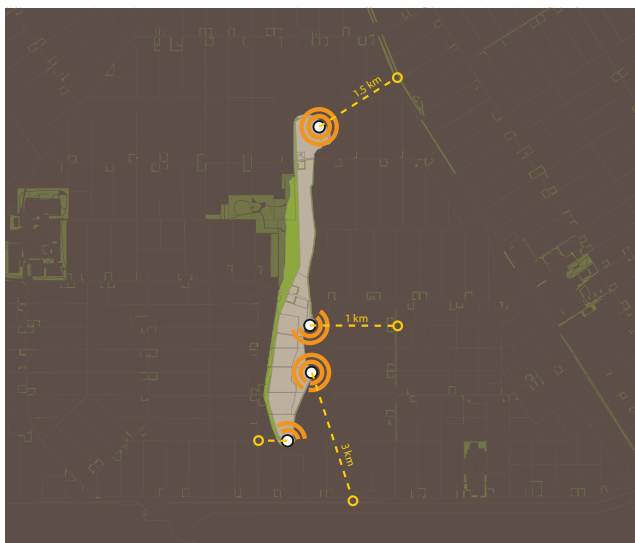

Fig. 3.2.15 zicht

Op verschillende punten is gekeken naar de breedte en lengte van het zichtveld, naar objecten die uit het oog springen en naar de structuren die het zicht begeleiden ter oriëntatie.

Locatie 1: Museum

Museum Schokland ligt op de Middelbuurt, één van de drie laatste woonterpen van het voormalig eiland. De museumgebouwen zijn gegroepeerd rond de historische kerk uit 1834. De harde kade is een belangrijk herkenningspunt van het eiland. Hierop staan karakteristieke kleinschalige woningen geclusterd rondom de kerk. Dit gegeven wordt versterkt door het feit dat de woningen op een uitstekende punt staan, waardoor er aan beide zijden goed zicht op is. Opvallend zijn de lage dijkjes, waar je de havenkom nog aan herkent. De keuze voor nat grasland heeft een positieve uitwerking. Op deze wijze wordt de illusie van water gecreëerd en ontstaat er een tussenzone, als overgang van het eiland naar de grootschalige polder. Ook de aanwezigheid van weide-, en watervogels draagt bij aan deze beleving. Door de beplanting is de rand niet goed zichtbaar. Hierdoor kun je de overgang van eiland naar kom niet goed ervaren. Aan de horizon is verhoudingsgewijs veel beplanting te zien. Aan linkerkant afkomstig van het eiland zelf en aan de rechterkant als structuur van het vaste land.

Locatie 2: Schokkers huisje

Door de aanwezigheid van nat grasland is het niet moeilijk in te beelden dat het eiland oorspronkelijk was omringd door water. Door de hoge terp wordt de overgang van land naar water nog extra versterkt. De kleinschalige woning past binnen de schaal van het eiland. Het gevoel van eenzaamheid is hier duidelijk aanwezig door de hoogteverschillen. Vanaf de terp heb je ruim zicht over het eiland en aan de andere zijde over het landelijk ge-

bied. De picknickset naast de woning, staat niet in relatie tot de plek en verrommelt het beeld.

De bochtige paden vormen een lineaire structuur in het landschap en een vormt een belangrijke zichtas. De bomenrij begeleidt het zicht naar het volgende punt van het eiland en accentueert de rand. Er is verhoudingsgewijs niet veel beplanting aanwezig aan de horizon, maar de beplanting die aanwezig is, is te massief in verhouding tot de openheid waar het eiland om vraagt.

Locatie 3: Kerkruiene

De zuidpunt van Schokland heeft een rivierduin als ondergrond en ligt daardoor wat hoger. In de prehistorie woonden hier al mensen en de late Middeleeuwen werd er een kerk gebouwd.

Er is op deze plek geen water aanwezig; je kijkt uit over de polder. Het hoogteverschil draagt bij aan het eiland gevoel. Je kunt je voorstellen dat de bewoners vanuit de kerktoren weids zicht hadden over het water. Inmiddels is er veel aan deze plek verloren gegaan. Het zicht wordt ontnomen door de beplanting, wat een groot minpunt is. Op deze plek is de reconstructie van de kerk zichtbaar en iets verderop de fundering van de oude vuurtoren. Omdat dit een plat vlak is en bestaat uit lage muurtjes vormt dit geen herkenningspunt. Een lage dijkstructuur is nog zichtbaar in het landschap. Deze plek was belangrijk voor de scheepvaart, dus vermoedelijk heeft ook hier een haven gelegen.

Locatie 4: vluchthaven

Deze plek is de vluchthaven van het eiland; Oud Kraggenburg genoemd. De aanleg van Kraggenburg in het midden van de negentiende eeuw (1845) werd ingegeven door de wens van de stad Zwolle om de derde handelsstad van het land te worden. Hiervoor was een betere bereikbaarheid van de stad over zee cruciaal.

Door nat grasland in de voormalige haven toe te passen, wordt gerefereerd naar water, wat bijdraagt aan de beleving van de haven. Ook de weide- en watervogels die hier op af komen dragen bij aan de beleving van het eiland.

Oud Kraggenburg bestaat uit een voormalige lichtwachterswoning met lichttoren, een schuur, een loopbrug, een voormalige vluchthaven, een strekdam met op de punt een vroeger dienstdoende lichtopstand. Het complex lag ooit in de Zuiderzee, nu te midden van de akkers. Er zijn veel objecten aanwezig die verwijzen naar de historie van deze plek. De schotten waarmee ze het ijs tegenhielden bestaan uit houten planken en palen. Op deze plek kun je een heldere voorstelling maken van het verleden. De lichtwachterswoning en lichttoren staan op een terp, met de naastliggende structuren van de strekdam en loopbrug in de kom.

Aan de horizon zijn grootschalige boerderijen zichtbaar, waarnaast veel beplantingsstructuren. Door de omslotenheid van de haven en de toepassing van nat grasland blijft het eilandgevoel in tact.

Fig. 3.2.16 zichtrelaties: panorama van museum

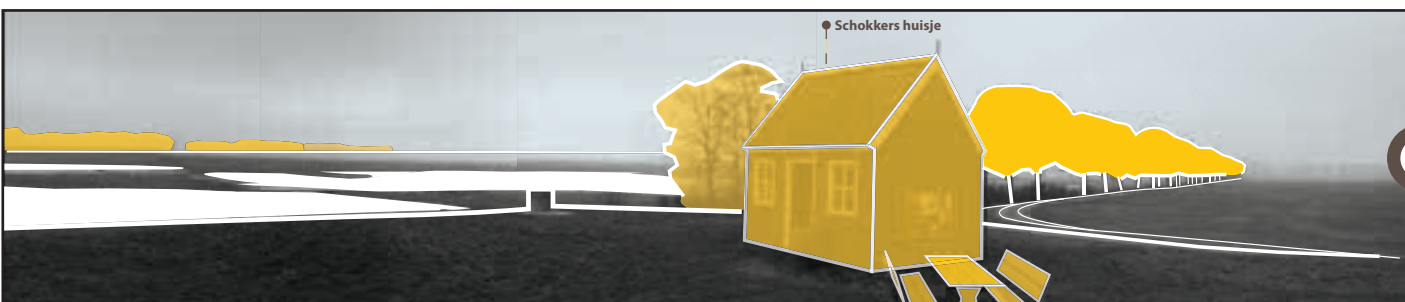

Fig. 3.2.17 zichtrelaties: panorama van Schokkers huisje

Fig. 3.2.18 zichtrelaties: panorama van uitzicht kerkruiene

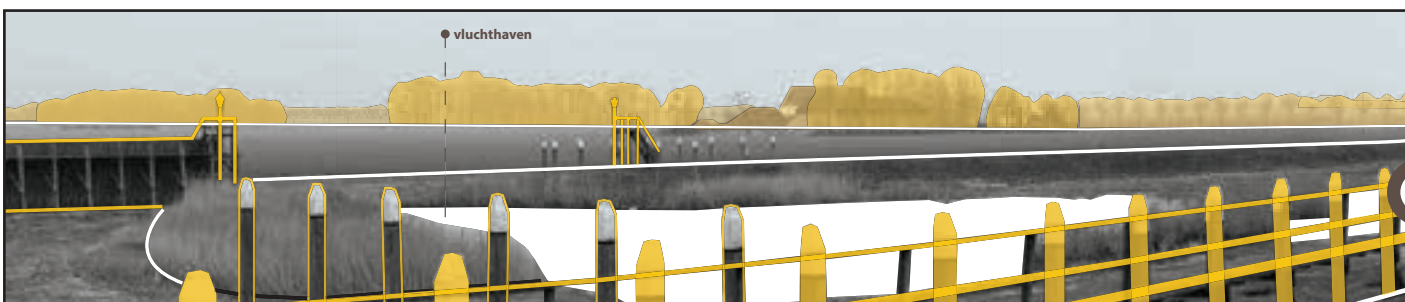

Fig. 3.2.19 zichtrelaties: panorama van vluchthaven

Kevin Knevels en Saskia Bottenberg

3.2.6.3 Randen

Fig. 3.2.16 waardering van de randen

Inleiding

Op verschillende locaties is gekeken naar de opbouw van de randen. Op basis hiervan wordt een waardering toegekent.

Museum

Rondom het museum is een reproductie gemaakt van vroegere dijkverstevingen zoals basaltblokken en houten schuttingen. Dit geeft de rand een robuust karakter en maakt de strijd tegen het water goed zichtbaar. Verderop loopt de dijk omlaag en verandert ze in een grondwal die toegang geeft tot het omliggende landschap. Dit omliggende landschap bestaat uit plasdras, wat het verlies aan open water compenseert. De bomenrij is in proportie met de rand. Enkel de onder begroeiing verbergt het dijkprofiel waardoor de leesbaarheid afneemt.

Schokkers huisje

Het huisje is gelegen op een hoge, open terp. Doordat je komt aanlopen vanuit een baai, steekt de terp visueel uit het eiland en benadrukt hiermee zijn aanwezigheid op het landschap. De glooiing van de rand richting terp maken de route voorspelbaar, wat aangenaam is voor de beleving. De terp zorgt voor een steile overgang naar het landschap. Het wandelpad ligt ter hoogte van het maaiveld, achter de terp, wat een beschut gevoel geeft en het zicht intern concentreert.

Kerk ruïne

Het pad richting het zuidpunt van het eiland wordt begeleidt door een transparante bomenlaan. Dit zorgt gelijktijdig voor beschutting en zicht op rand en landschap. De verwachtingen zijn gespannen als men in de verte de terp van de kerkruïne ziet. Het pad buigt haaks af voor de terp, maar de terp trekt je aandacht. Op de terp is de rand omgeven door een dichte bosrand. Hierdoor vervalt de hoogtewerking van de terp compleet. Dit is ook wat gebeurt voor de gehele westkant van het eiland. Hierdoor heeft het eiland maar de helft van zijn potentie van de randen benut.

Vluchthaven

Het wachtershuisje met de lichttoren ligt op een hoge terp. Het hoogteverschil is van essentieel belang voor de beleving van het eiland. Hierdoor ontstaat er een duidelijke rand. Daarnaast dient de vluchthaven als tweede rand. Dit maakt dat de eiland beleving op dit punt sterk is, ondanks de inpoldering.

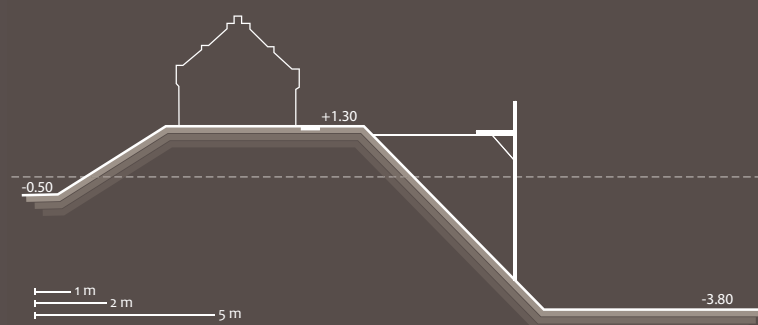
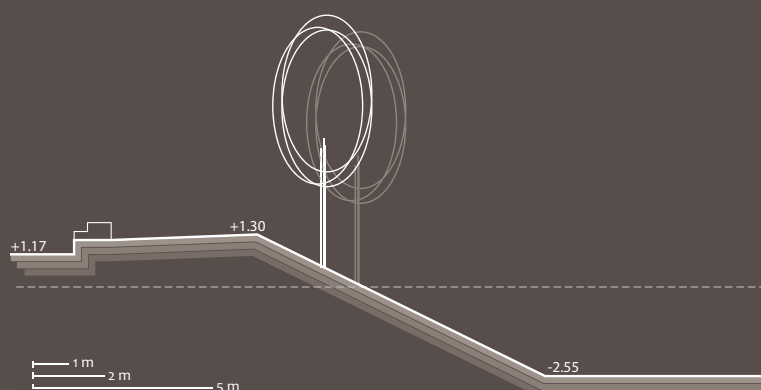
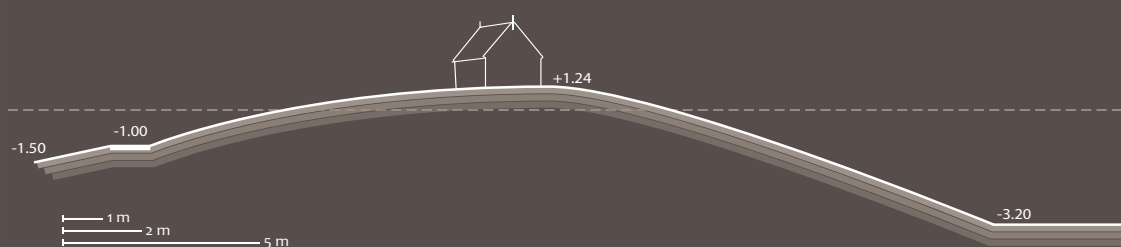
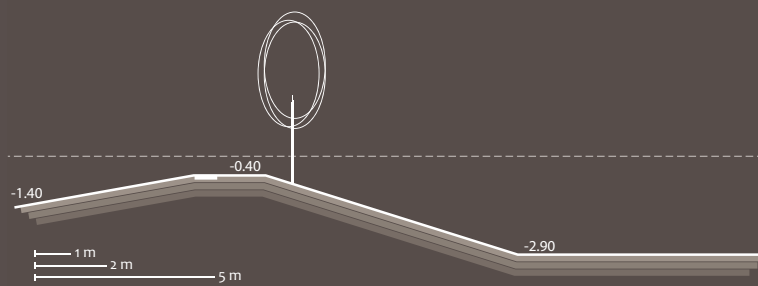

Fig. 3.2.17 opbouw van de randen

Kevin Knevels en Saskia Bottenberg

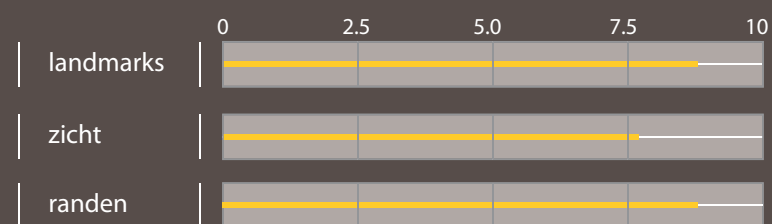
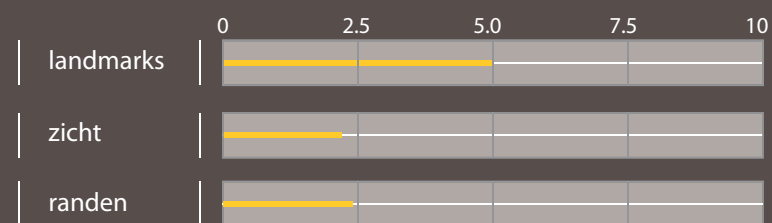
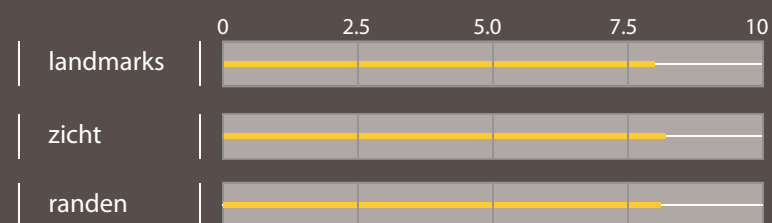
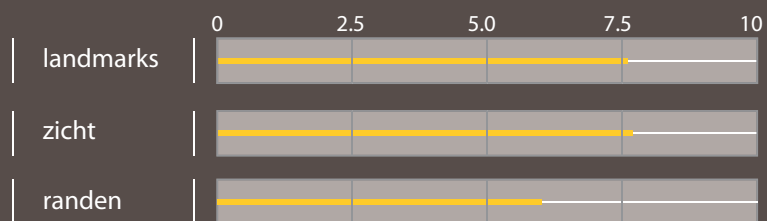

Fig. 3.2.18 waarderings diagram van de elementen op Schokland

3.2.6.4 Waardering

Ondanks dat schokland omringd is door een polderlandschap, is de eilandbeleving nog sterk aanwezig. De beleving maakt al een introductie wanneer men naar het eiland toe rijdt. De openheid van het polderlandschap contrasteert sterk met de beboste contouren van schokland en is daarom van ver zichtbaar. De rechtlijnige wegenstructuur draagt bij tot een goede ruimtelijke referentie om de schaal en oriëntatie van het eiland te beoordelen. De enige toegangsweg tot het eiland staat dwars op de lengterichting van het eiland, waardoor de landmarks zoals het museum en de vluchthaven goed zichtbaar zijn en een eerste impressie geven op de volledige breedte van het eiland. Alle landmarks zijn gelegen op een uitstekende punt, die de rechtlijnigheid van het polderlandschap doorbreken. Door inklinking van het veen is de hoogte van het eiland afgenomen. Maar op cruciale plekken zijn de originele dijkversterkende structuren gereconstrueerd, welke sterk in contrast staan met de omgeving en een impressie van de het originele reliëf geeft. Op plaatsen zonder landmarks, wordt de rand benadrukt door een transparante bomenlaan. De reden dat deze laan zo goed werkt is dat ze in proportie is met de vorm en schaal van het eiland. Waar deze laan verdwijnt en plaats maakt voor een brede bosrand (vanaf punt 3), vervalt de ervaring van een eiland compleet. Door de aanleg van deze bosrand verdwijnt de openheid die vroeger op het eiland aanwezig was en cruciaal is voor het karakter van Schokland. Zonder bosrand zou de langgerektheid beter zichtbaar zijn, welke het gevoel van weidsheid en isolement zou versterken. De bosrand heeft wel als positief effect dat het de aandacht naar het inwendige van het eiland richt. Hier is het microreliëf goed zichtbaar, welke sterkt afwijkt van het omringende, platte polderlandschap. Het geeft een subtiele hint van de originele verkaveling en de historie als veeneiland. Het micro-reliëf strekt zich ook uit buiten het eiland. Tussen het museum (punt 1) en het huisje (punt 2) zijn de grondwallen van de oude haven intact gebleven en maken deel uit van een nat grasland gebied. Dit nat

grasland is cruciaal voor schokland. Hierdoor komt het polderlandschap niet tot aan de rand van het eiland en geeft de illusie van water weer. De aanwezige water- en weidevogels zorgen met hun geluid voor een associatie aan open water. De schaal van dit landschap strekt zich net ver genoeg uit, om het verder te laten ervaren dan het in werkelijk is. Zo wordt het gevoel van uitgestrektheid en openheid versterkt. De vluchthaven (punt 4) is vanaf het eiland enkel bereikbaar via een wandelpad dat leidt over het smalste gedeelte van het eiland. De afstand en smalle werking zorgen ervoor dat de vluchthaven zeer afgezonderd aanvoelt. De plotse overgang naar openheid draagt bij tot een versterking van dit gevoel.

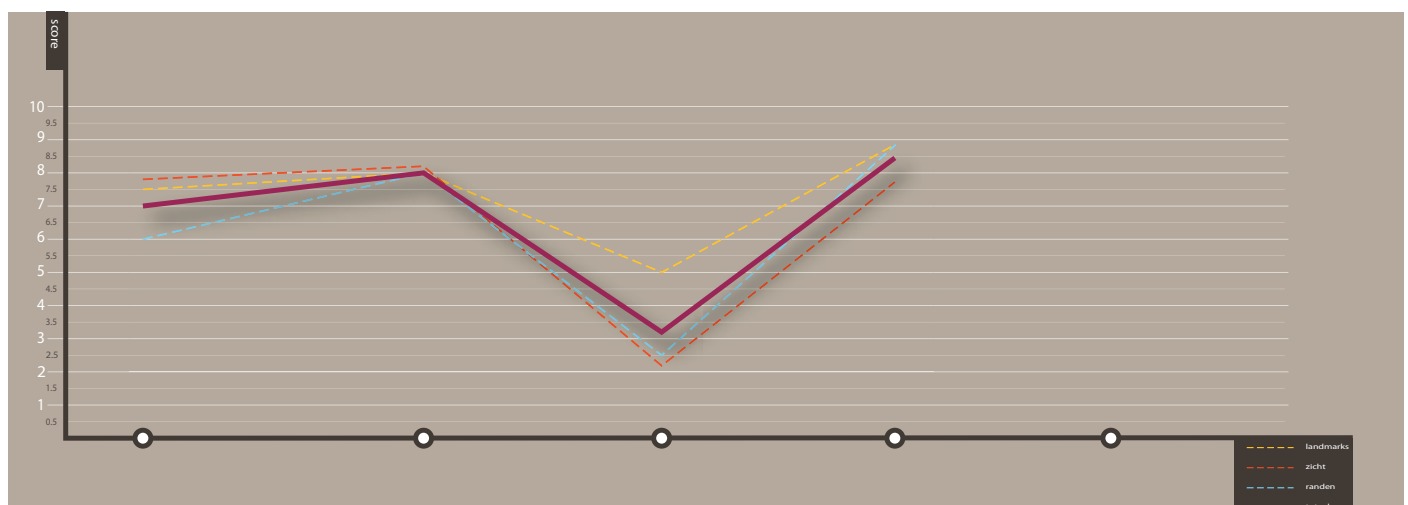
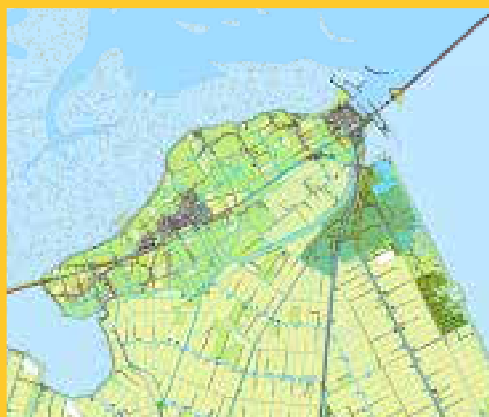

Fig. 3.2.19 Grafiek over de belevingswaarde van Schokland

Kevin Knevels en Saskia Bottenberg

3.3 WIERINGEN

Oppervlakte: 2570 ha
Omtrek: 24 km
Inwoners: 8.585 (2011)
Ontstaan: natuurlijk
Historie: zee - binnenmeer – polder
Eilandstatus: 1924

3.3.1 INLEIDING

3.3.1.1 Situering

De naam Wieringen is waarschijnlijk afgeleid van het oud-Friese 'wir', dat hoogte betekent. In de vroege middeleeuwen was Wieringen namelijk een hoogte in een uitgestrekt veengebied. Wieringen werd in de 12e eeuw een eiland. Sinds de inpoldering van het Wieringermeer maakt het eiland echter weer deel uit van het vasteland. Het wordt daarom ook wel het geheime Waddeneiland genoemd.

3.3.1.2 Historie

Het landschap van Wieringen wordt gekenmerkt door landvormen die tijdens de voorlaatste ijstijd, het Saalien, zijn gevormd. Ten gevolge van opeenvolgende stormvloedten rond 1200 werd Wieringen een eiland.

Het genoot een grote mate van zelfstandigheid, totdat het eiland in 1297 viel onder het regime van graafschap Holland. In 1432 ontving het eiland Wieringen als één geheel stadsrechten. Wieringen is tijdens de VOC-tijd (1602 - 1799) het eiland geweest waar de schepen uit de Oost langs voeren, op weg naar de havens van Amsterdam, Enkhuizen en Hoorn. De latere geschiedenis van Wieringen wordt gekenmerkt door een voortdurende strijd met het water en het zou tot begin 20e eeuw duren voor men de zee definitief meester werd.

In 1924 kwam aan het eiland bestaan een einde, doordat op 31 juli het Amsteldiep samen met het Ulkediep werd afgesloten. In 1930 kwam de oostelijke Wieringermeer dijk in de Zuiderzee tot stand, en daarmee de aangrenzende polder de Wieringermeer. De afsluiting van de Zuiderzee werd in 1932 voltooid door de Afsluitdijk, die Wieringen met Friesland verbindt.

Fig. 3.3.1 Historische kaart Wieringen

3.2.4 GEOGRAFISCHE OPBOUW

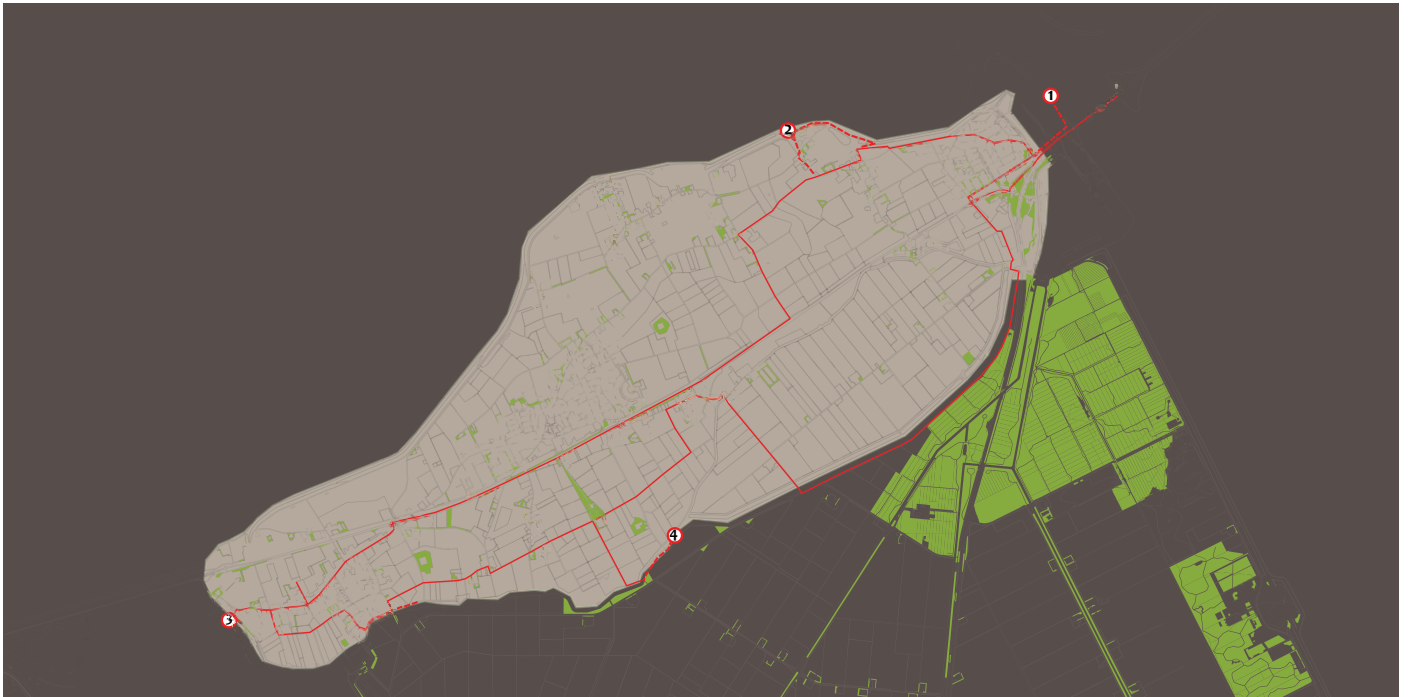
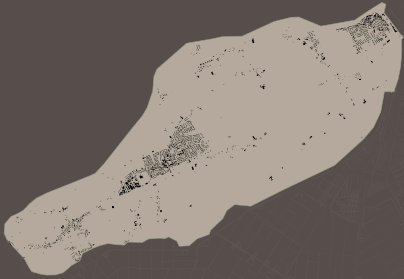

Fig. 3.3.2 Route Wieringen

3.2.4.1 Route

Vooraf is er naar structuren gekeken, door lagen over elkaar heen te leggen. Bij Wieringen waren we geïnteresseerd naar de beleving vanaf de stuwwal en de randen. De vooraf bedachte route is iets aangepast omdat niet alle randen bereikbaar waren.

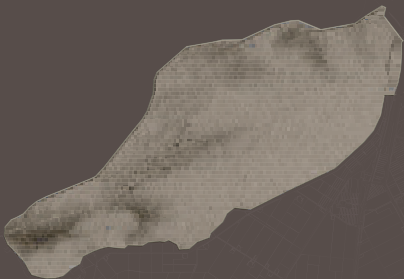
bebouwing

3.2.4.2 Bebouwing

Veel van de originele bebouwing is bij het verlaten van het eiland afgebroken. Zo is de kerk van Emmeloord steen voor steen afgebroken en vrijwel exact weer opgebouwd in Ommen. De ruime meerderheid van de inwoners evacueerde naar Volendam, Vollenhove en Kampen. De meest kenmerkende gebouwen zijn gerestaureerd en geven het eiland een identiteit. In het noorden vinden we de Vluchthaven met vuurtoren en havenmeesterkwartier. Te midden van het eiland is een stukje van de oude bebouwing gerestaureerd en geeft onderdak aan het Schoklandmuseum. Meer ten zuiden is een replica van een typisch schokkershuisje te zien. Verder zijn er een 4 tal boerderijen aanwezig op het eiland die de velden beheren. De boerderijen in het centrum hebben de vorm en schaal van een polderboerderij.

reliëf

3.2.4.3 Reliëf

Het eiland ligt gemiddeld 2 meter boven het maaiveld van de polder. De hoogste delen van het eiland bevinden zich aan de oostkant. De donkere delen op de kaart zijn restanten van terpen. Voor extra veiligheid, werd het maaiveld verhoogd, vooraleer er gebouwd kon worden. Verder is het eiland vrijwel vlak. In het landschap zijn wel nog de dammen, horizontaal op de lengterichting van het eiland te bekennen. De dammen vormen in het huidige landschap een goed herkenningspunt. Het lichte gedeelte ten westen van het eiland is het resultaat van landafslag tijdens de laatste zware storm. Opmerkelijk is het microreliëf op en net rond het eiland. Ondanks dat de hoogteverschillen klein zijn, geven ze het eiland een specifieke identiteit.

massa-ruimte

3.2.4.4 Verkaveling

De verkaveling op het eiland verschilt veel van het omringende polderlandschap. Het is minder strak en rechtlijnig en volgt de variaties in reliëf. Door ruilverkaveling is de huidige verkaveling slechts een restant van de originele verkaveling. Wel houden de contouren nog rekening met oude wegen en paden.

verkaveling

3.2.4.5 ruimte massa

Oorspronkelijk was heel het eiland kaal, op de bebouwing na. Maar na de inpoldering zijn de randen in gebruik genomen als productiebos. Vooral de westkant bevat een brede strook bos, waardoor de contouren van het eiland moeilijk zichtbaar zijn. De oostkant, daarentegen, heeft enkel een bomenlaan als grens. Hierdoor wordt de rand benadrukt en in de hoogte weergegeven. Het belangrijke verschil is dat deze rand transparant is en goed zicht geeft van en naar het eiland.

3.2.7.2 landmarks

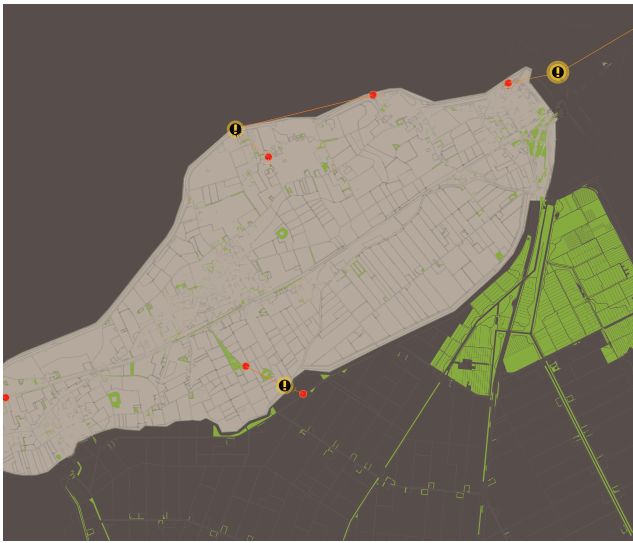

Fig. 3.3.3 landmarks

Haven

De vuurtoren, bunker en windmolen zijn landmarks van verschillende periodes. Doordat ze zo dicht bij elkaar liggen, komen ze niet volledig tot hun recht en wordt het zicht naar deze plek getrokken. Deze landmarks zijn enkel op beperkte afstand zichtbaar. Eens in het dorp zijn ze onopvallend.

Stuwwal

Het kerkje en enkele daken komen net boven de dijk uit. Omdat niet alles zichtbaar is zorgt dit voor spanning. Het dorpje op de stuwwal is opgezet als een kleine commune in een uitgestrekt open landschap.

Westerland

Het dorpje Westerland is gelegen op een stuwwal. Vanaf het hoogste punt van het dorp heb je uitzicht over het water achter de dijk. Het dorpje is opgebouwd in een lineaire structuur. De kerk is goed zichtbaar, verder zijn er geen elementen die uit het oog springen

Polder Nieuwland

Buiten het gemaal is er geen enkel herkenningspunt in de omgeving. Tevens is het gemaal niet kenmerkend voor een eiland en ligt het net achter de dijk waardoor het vanaf een afstand niet zichtbaar is.

Fig. 3.3.4 vuurtoren, windmolen en bunker

Fig. 3.3.5 sluisencomplex Afsluitdijk

Fig. 3.3.6 visserij

Fig. 3.3.7 Oosterland

Fig. 3.3.8 daken steken net boven dijk uit

Fig. 3.3.9 stuwwal

Fig. 3.3.10 kerk Westerland

Fig. 3.3.11 Westerland

Fig. 3.3.12 stuwwal

Fig. 3.3.13 gemaal

Fig. 3.3.14 kanaal

Fig. 3.3.15 rand besloten door bomen

Kevin Knevels en Saskia Bottenberg

3.2.7.3 zichtrelaties

Fig. 3.3.16 zicht

Locatie 1: haven

Het zicht op open water is gering door verschillende dammen. De identiteit van de haven is opvallend. Vooral door de aanwezigheid van de Afsluitdijk en herkenningspunten die refereren naar de eilandsgeschiedenis zoals de bunker en vuurtoren. De overvloed aan variatie van elementen, maakt het een rommelig en onoverzichtelijke plek.

Locatie 2; Stuwwal

Deze locatie scoort het hoogst. De aanwezigheid van de natuurelementen als zon, wind en water geeft het een typerend karakter. Hier kun je je inbeelden hoeveel overstromingen er hebben plaatsgevonden in het verleden. Een spoor van dit verleden is de golfbreker. Ook de werking van eb- en vloed draagt bij aan het gevoel van een eiland. Het reliëf is heel bepalend voor deze plek. Het dorpje Vatroop, aan oostzijde van Oosterland, ligt op een stuwwal. Vanaf deze hoogte loopt het landschap af richting de zee. De zeedijk vormt een opvallende structuur in het landschap en steekt af tegen de lage dijken en de vlakke van het strand. Op deze plek heb je goed zicht op de kerktoeren van het dorp Oosterland.

Locatie 3; Westerland

Deze foto is genomen vanaf het dorpje Westerland op de stuwwal. Doordat je vanaf het dorp zicht hebt over de dijk op het water, is hier de eilandbeleving hoog. Dit staat in contrast met de aanwezigheid van dichte bebouwing, waardoor de openheid weg valt.

Locatie 4; polder 'Nieuwland'

De foto is genomen tegen de rand van de polder op de zomerdijk. De polder is grootschalig en omsloten door hoge dijken. Dit maakt dat er geen zicht is op de rand van het eiland. Door de bebouwing die tegen de rand is gepositioneerd wordt de rand gecamoufleerd. De winterdijk is niet bereikbaar. Het gemaal is een leuk element in het landschap, maar alleen zichtbaar als je op de dijk staat.

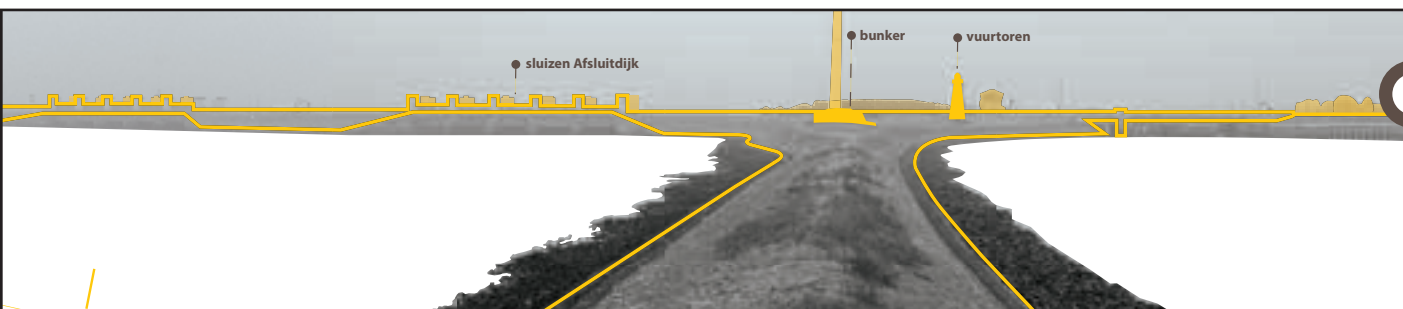

Fig. 3.3.17 zicht; panorama haven

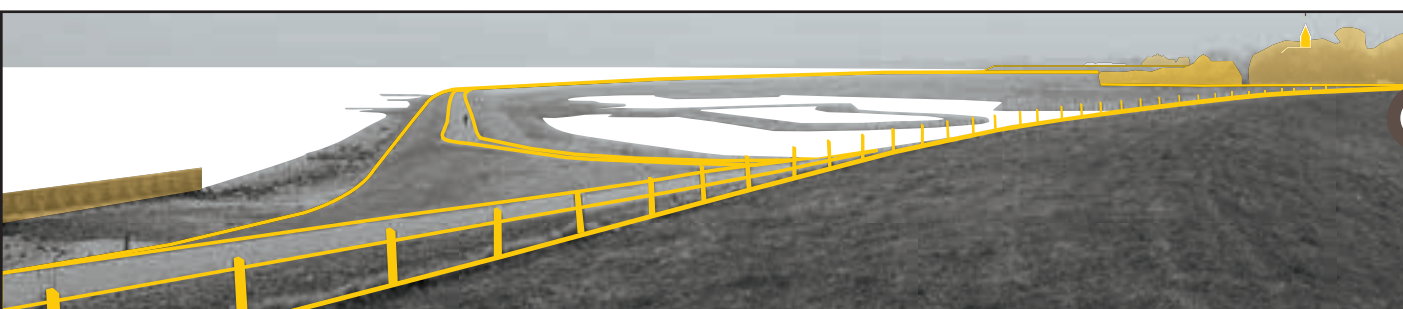

Fig. 3.3.17 zicht; panorama noordzijde

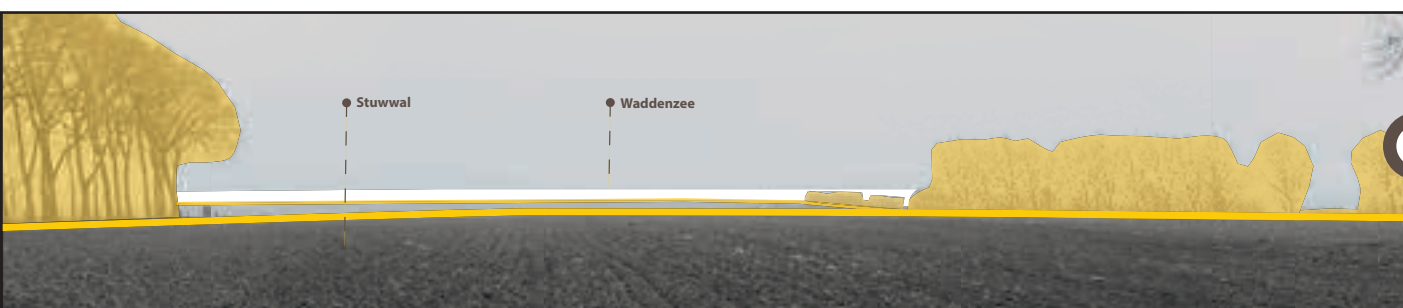

Fig. 3.3.17 zicht; panorama Westerland

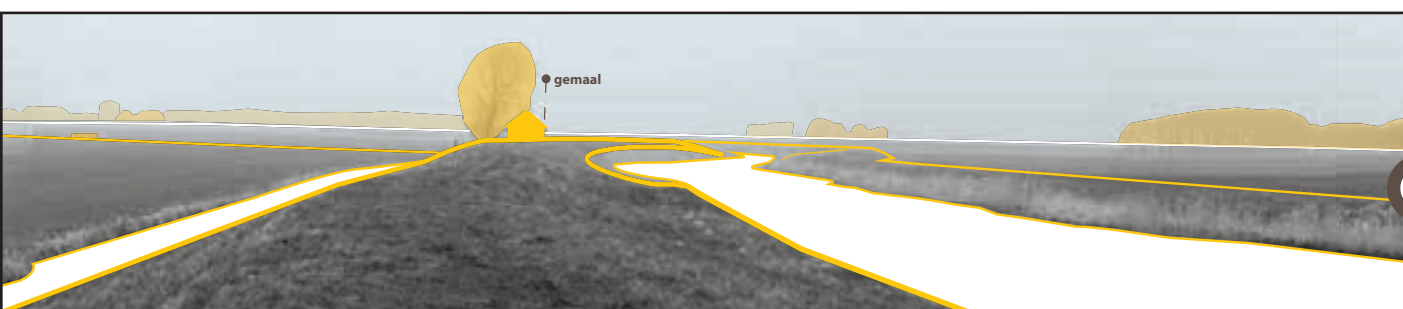

Fig. 3.3.18 zicht; panorama polder Nieuwland

Kevin Knevels en Saskia Bottenberg

3.2.7.4 Randen

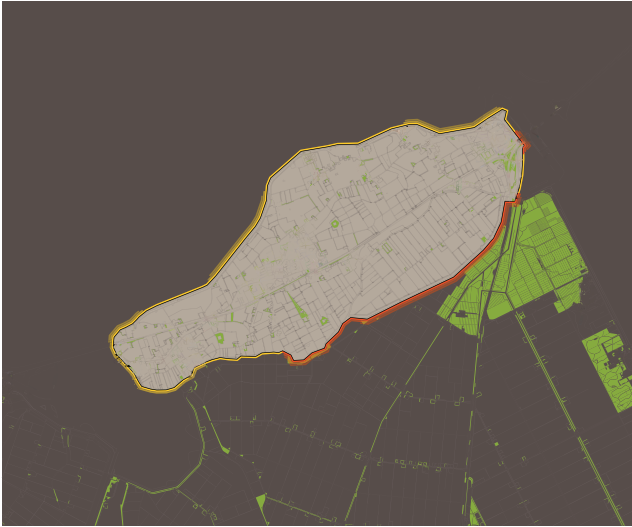

Fig. 3.3.19 waardering van randen

Haven

De eigenlijke rand van het eiland bevindt zich bij de haven. Maar voor de verdediging van de haven, zijn er diverse dammen aangelegd. Die zorgen voor een verwarrend beeld van waar het eiland op houdt. Het ontbreken van zicht op open water draagt tevens bij tot deze verwarring. De afsluitdijk geeft de illusie dat er achter de dijk vaste land is. Vanaf ooghoogte kan men niet over de sluisstructuren kijken en lijkt heel de haven omsloten. De steile, met basaltblokken beklede dammen zorgen wel voor een relatie met het open water.

Stuwwal

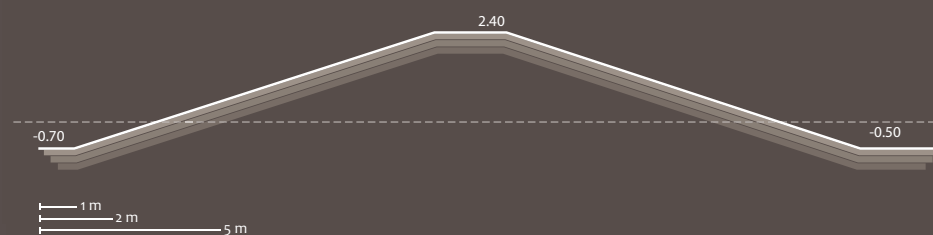
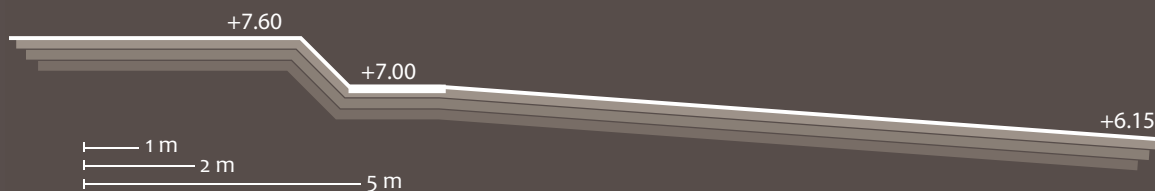
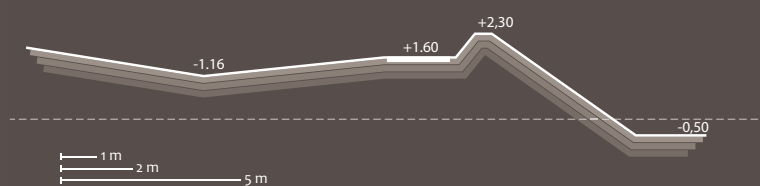
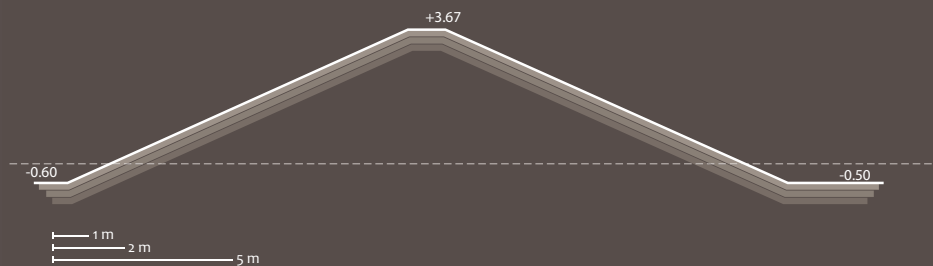
Op diverse plaatsen zijn paden over de dijk heen die zeer uitnodigend werken. Op enkele stappen ga je van omslotenheid naar de openheid van de Waddenzee. Door deze snelle verandering in beleving, ervaar je het open water veel intenser. Wat hieraan ook bijdraagt zijn het grote formaat en bekleding van de dijken. Door de ronding van de baai, oogt de dijk minder hard en imposant. Verderop verandert het profiel geheel door een stuwwal die over het dijkverloop heen duikt. De rugdekking van de dijk maakt plaats voor openheid op het zachte verloop van de stuwwal. De grote geasfalteerde dijk maakt plaats voor een klein dijkje van basaltblokken, dat net hoger is dan het pad.

Westerland

De randen zijn op dit deel van het eiland slecht tot niet bereikbaar. De dijken zijn tevens zo hoog, dat het zicht op open water vervalt. Het zicht wordt landinwaarts gefocust, richting de dorpen. Alleen vanaf de stuwwal kun je over de dijk heen kijken en is er zicht op het water. Door de constante afwezigheid van het water, verliest deze plek snel zijn beleving als eiland.

Polder Nieuwland

Net zoals het vorige meetpunt, zijn hier de randen zeer moeilijk bereikbaar. Vaak is een brede sloot aanwezig. Een enkele landweg biedt toegang tot de steile, strakke dijk. Eens op de dijk heeft men goed zicht op de inwendige polderstructuur. Het zicht van het eiland of wordt geblokkeerd door een hoge bomerij en zelfs een bosrand aan de dijk. Het boezemwater staat niet in verhouding tot zijn omgeving en heeft geen toegevoegde waarde op de beleving (voor een eiland). Door de aanwezige bosjes, is het glooiende verloop van de dijk tevens niet zichtbaar.

1. ONDERWERP

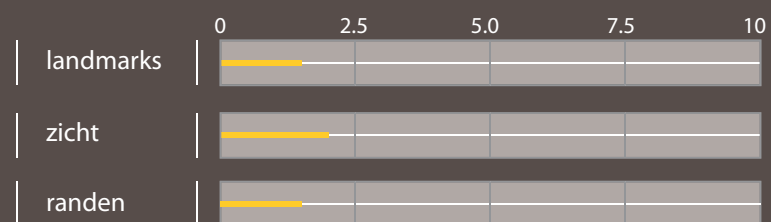
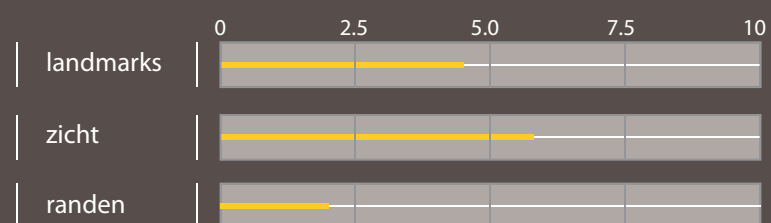
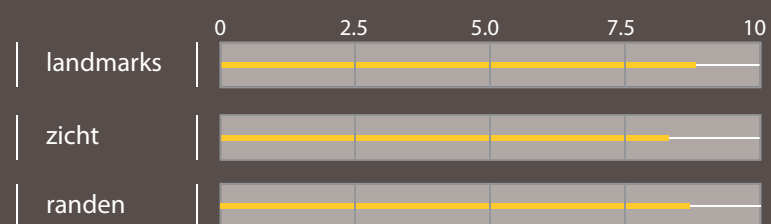
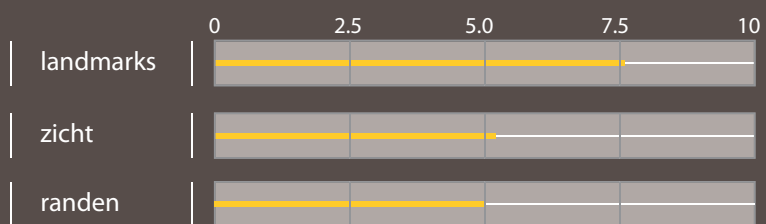

Fig. 3.3.20 waarderings diagram Wieringen

3.2.7.5 Waardering

De beleving van Wieringen hangt nauw samen met de route vanwege de grote omvang van het eiland. Het is veruit groter dan de andere referentiegebieden, waardoor schaal essentieel is.

Een route heeft vaak een begin en eindpunt. Wieringen heeft in tegenstelling tot andere eilanden een grote diversiteit aan toegangswegen. Een groot gebrek hierbij is dat de contouren van het eiland niet zichtbaar zijn, dus men ervaart het landschap wel als afwijkend, maar kan er geen identiteit op plakken. De Afsluitdijk is funest voor de beleving aan de oostzijde van het eiland. De grote schaal van de dijk zorgt ervoor dat het ervaren wordt als een element met een eigen identiteit en creëert de illusie dat Wieringen aan deze zijde ook verbonden is met land. De inrichtingselementen die bij de afsluitdijk horen zoals het sluiscomplex met bijbehorende golfbrekers verstoren het zichtveld op open water vanaf de haven (punt 1), terwijl we hier de sterkste eilandbeleving anticipeerde. De vele elementen doen ook afbreuk aan de contrastwerking van de rand, waardoor het niet duidelijk is waar nou net de rand van het eiland is. Landmarks zoals de vuurtoren en de bunker zijn een impressie van de rijke historie van de plek, maar zijn niet verbonden aan de specifieke identiteit van Wieringen en passen niet in de schaal van het eiland. De identiteit van Wieringen keert sterk terug bij de stuwwal (punt 2). Door de aanleg van een breed wandelpad buitendijks, heeft men goed zicht op de Waddenzee en de randen van Wieringen. In de verte is bij helder weer zelfs Texel goed te zien. De massieve grote dijk en het open water dragen bij tot de dreiging die de zee heeft op het eiland. Hieruit blijkt dat de ervaring van de natuurelementen van zeer groot belang zijn op een eiland, vooral de strijd tegen weer, water en wind. De grote geasfalteerde dijk staat scherp in contrast met de kleine stuwwal die over de dijk heen, in de Waddenzee duikt. Deze plotse overgang nodigt uit om binnen het eiland naar beschutting te gaan zoeken.

Eens op de stuwwal aangekomen wordt dit het gevoel van veiligheid bevestigd door het dorpje, wat het uiterlijk heeft van een commune. Dit uiterlijk geeft de kwetsbaarheid van de mens weer, in het ruwe landschap van een eiland. De top van de stuwwal geeft een goed overzicht op het omliggende landschap, waardoor verderop gelegen landmarks zichtbaar worden en men geprikkeld wordt om verder op verkenning te gaan. Echter verder op de route ebt de spanning weg vanwege de onbereikbaarheid van de randen. De grootschaligheid van de dijk, blokkeert het zicht op de Waddenzee en de aandacht focust op het interne landschap. Dit bestaat uit dorpen met rondom grote akkers. De schaal van de dorpen en akkers is door de jaren toegenomen is zijn relatie met het eiland verloren. De hoogteverschillen zouden terug zicht op de randen moeten geven, maar dit wordt verstoord door de aanwezigheid van bossen en lanen, waardoor het landschap eerder voelt als het heuvellandschap in het oosten van het land. Het is niet meer herkenbaar als Wieringen, zelf op het hoogste punt van het eiland (punt 3). Verder op de route neemt de eilandbeleving steeds verder af. Nu de randen wel bereikbaar zijn, heeft het water plaats gemaakt voor een uitgestrekt polderlandschap. Maar de openheid van de polder is niet zichtbaar vanwege een dubbele bommenrij, over de hele lengte van de rand van het eiland.

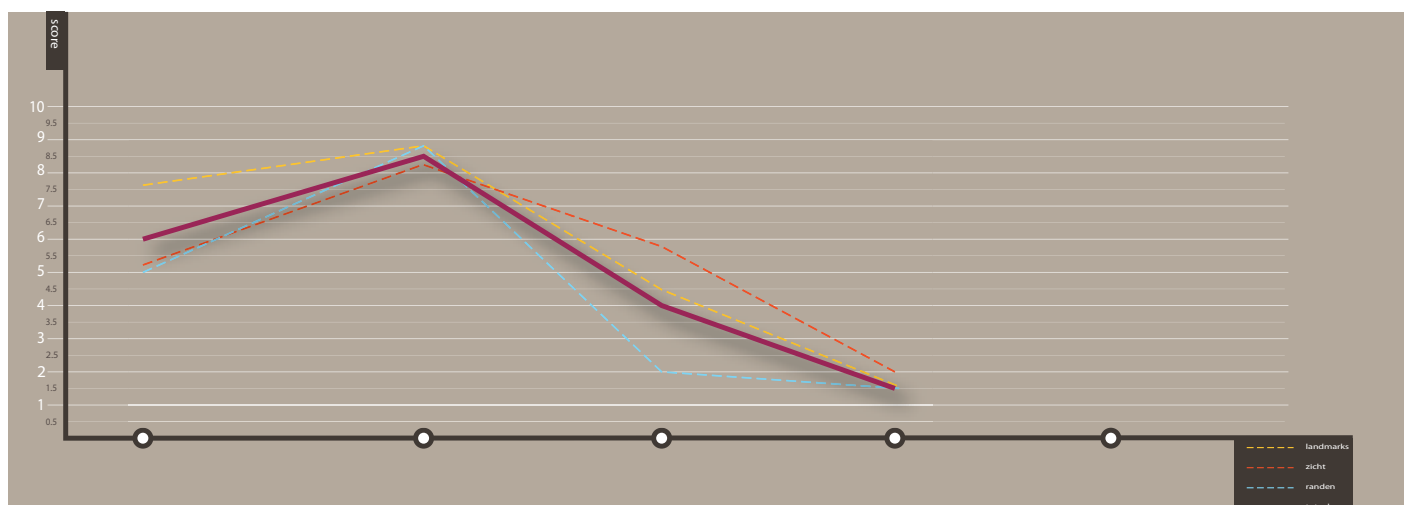
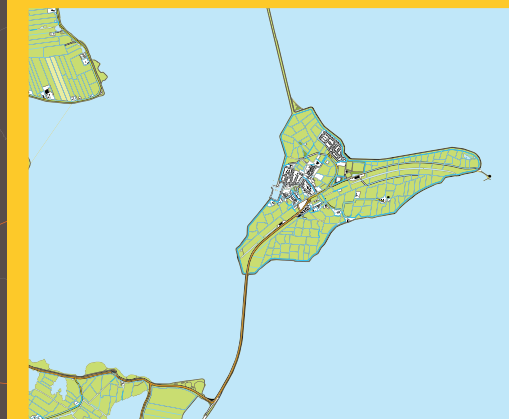

Fig. 3.3.21 Grafiek belevingswaarde Wieringen

Kevin Knevels en Saskia Bottenberg

3.4 MARKEN

Oppervlakte: 247 ha
Omtrek: 9 km
Inwoners: 1846 (2004)
Ontstaan: natuurlijk
Historie: zee - binnenmeer
Eilandstatus: heden

3.4.1 INLEIDING

3.4.1.1 Situering

Marken is een voormalig eiland in de Zuiderzee, dat sinds 1957 via een dijk met het vasteland verbonden is. Het water tussen Marken en het vasteland heet de Gouwe. Een bekende landmark van het eiland is de vuurtoren 'het Paard van Marken'. Het eiland behoort tot de gemeente Waterland in de provincie Noord-Holland. Marken vormt één leef- en woonplaats, maar is opgedeeld in diverse buurtschappen. Oorspronkelijk lagen die ook echt los van elkaar. De buurtschappen rondom de haven en de kerk zijn in de loop van de 20e eeuw met elkaar vergroeid. Dit zijn de Havenbuurt, Kerkbuurt en De Kets (ook wel kortweg Kets). Toch kan men de buurtschappen nog duidelijk herkennen.

3.4.1.2 Historie

In de dertiende eeuw vestigden zich monniken van het uit Friesland op het eiland dat was ontstaan als gevolg van afslag van veengrond. Hun voornaamste middelen van bestaan waren landbouw en veeteelt. Om zich te beschermen tegen het water werden de woningen op verhogingen gebouwd en werden er dijken rond het eiland aangelegd. In de 14e eeuw waren er regelmatig dijkdoorbraken, waardoor het brakke water weer vrij spel kreeg. De bewoners van Marken probeerden zich er beter tegen te beschermen door meer terpen op te werpen, die werven werden genoemd.

De inwoners van Marken gingen zich steeds meer toeleggen op visserij. Daardoor was er een sterke groei van de bevolking. In 1620 was dat aantal al gegroeid naar 750. De werven bleken niet voldoende ruimte te bieden. In plaats van nieuwe op te werpen werden er huizen op palen gebouwd. De aanleg van de Afsluitdijk in 1932 betekende een eind aan de visserij als bron van inkomsten. De meeste huizen op palen werden daarna aangepast, de benedenverdiepingen werd

dichtgemaakt en werden zo als extra woonruimte in gebruik genomen.

In 1957 werd de dijk tussen het vasteland en Marken gesloten. Daarmee is Marken sindsdien een schiereiland geworden. Oorspronkelijk was het plan dat Marken onderdeel werd van Markerwaardpolder. Deze nieuwe polder was onderdeel van het plan van Cornelis Lely om wat nu nog Markermeer is in te polderen. Maar na de aanleg van de Flevopolder werd uiteindelijk afgezien van de aanleg van de Markerwaardpolder.

Fig. 3.4.1 Historische kaart Marken

3.4.2 GEOGRAFISCHE OPBOUW

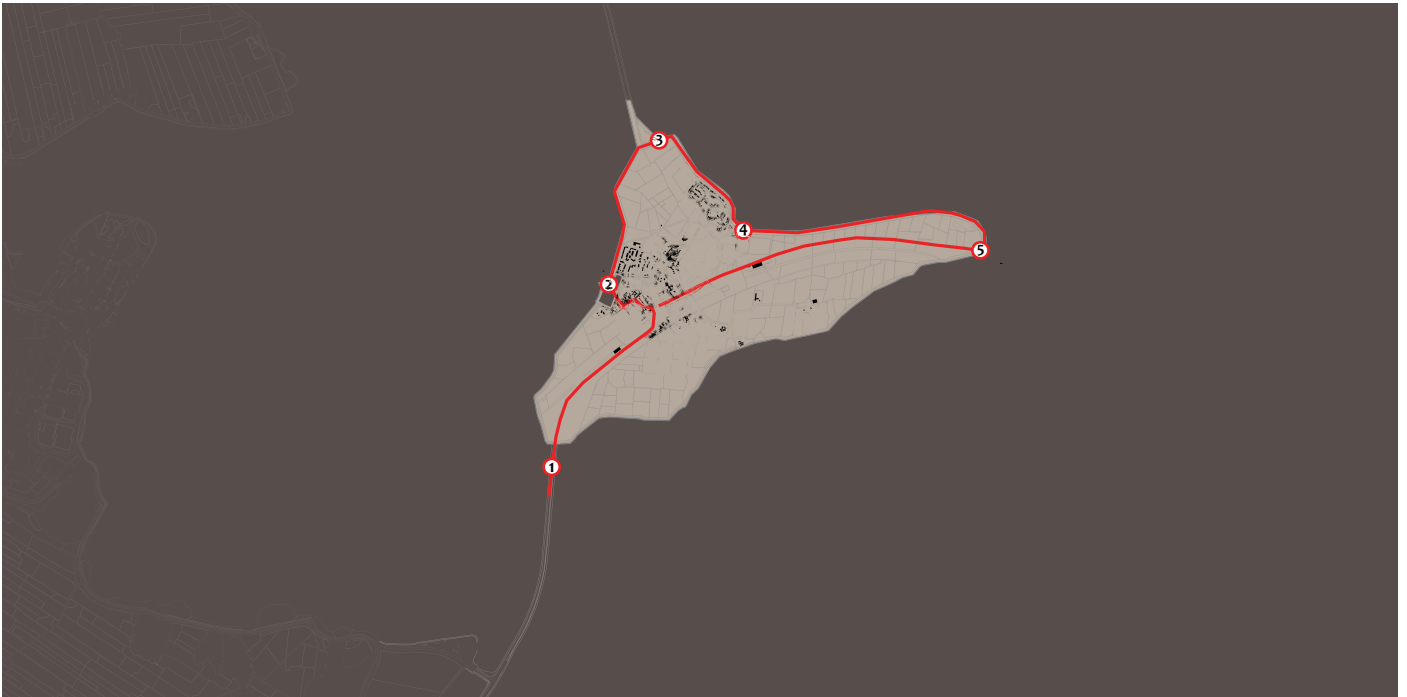

Fig. 3.4.2 Route Marken

3.4.2.1Route

Marken heeft vele herkenningspunten, daarom was van te voren al snel duidelijk welke route we gingen bewandelen. Je kunt tot ver bij de randen komen en een rondje maken.

bebouwing

3.4.2.2 Bebouwing

De kleinschaligheid en de clustering van bebouwing valt direct op. Aan de zuidoost zijde van het eiland zijn de terpen duidelijk te onderscheiden. Opvallend is dat de Kerkbuurt en de bebouwing rondom de haven een hogere bebouwingsdichtheid heeft dan de rest van het dorpje Marken. Een enkele boerderij is niet in verhouding met de maat van de Zaanse huisjes. Contrasterend is de jaren 60 wijk Minnebuurt, met een rechte lijnige structuur.

reliëf

3.4.2.3 Verkaveling

Het verkavelingspatroon is organisch en kleinschalig. Dit patroon wordt doorbroken door een langgerekte band, waarbinnen een sloot is gegraven.

massa-ruimte

3.4.2.4 Relief

De terpen aan de zuidoost zijde vallen als eerste op. De bebouwingsdichtheid van de Kerkbuurt en de bebouwing rondom de haven is ook hier duidelijk zichtbaar.

verkaveling

3.4.2.5 Ruimte-massa

Aan de noordzijde van het eiland is beplanting aanwezig ter afscheiding. Het is een redelijk groot perceel in relatie tot de schaal van het eiland. Verder is er een enkel plukje groen aanwezig en is de rest van het eiland open.

3.4.3.2 LANDMARKS

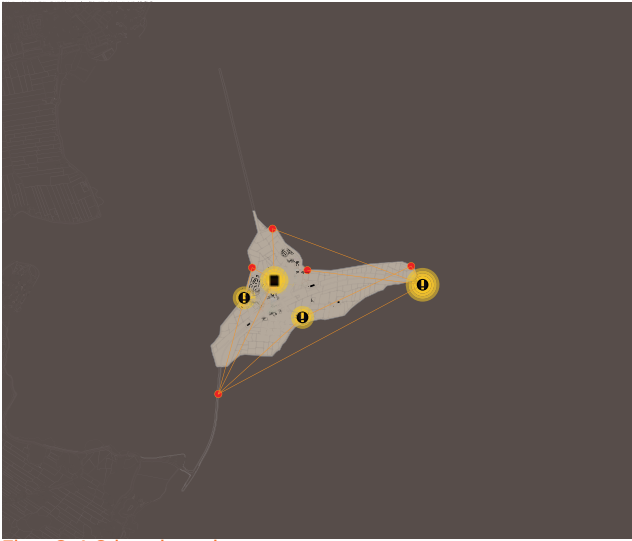

Fig. 3.4.3 landmarks

Begin eiland

Vanaf de enige toegangsweg zijn alle landmarks van het eiland zichtbaar. Door het hoger gelegen entree-weg, is ook goed te zien hoe de landmarks in het landschap liggen. De proporties zijn optimaal, vol aan de randen(haven) openheid in het midden(terpen) en hoge eyecatcher op het uiterste punt van het eiland(paard van marken). Zo wordt de aandacht verdeeld over het hele eiland.

Haven

De haven op zich is een landmark. Vanaf een afstand zijn de masten een belangrijke referentie. Het zicht wordt beperkt door de omringende paalhuizen en boten. De haven op zich is druk genoeg, waardoor er geen nood is aan overige landmarks.

De punt

Afwisselend hebben is de beleving getoetst in de baai en op de punt. Op de punt was er veel overzicht en in de baai zit je beschut. Op de punt had je zicht op Marken en de Kerkbuurt. Dit zijn opvallende elementen in het landschap, mede door hun hoge ligging.

Paard van Marken

De vuurtoren is ongetwijfeld het meest kenmerkende landmark. Het hoge, witte gebouw contrasteert met het landschap. Dit contrast wordt tevens versterkt door de ligging buiten het eiland. Het water wordt hier optimaal ervaren door de golfslag, wind en zeilboten. Deze subtiele elementen dragen bij tot de kracht van het paard van marken. Het gevoel van isolement is zeer sterk aanwezig

Fig. 3.4.4 zicht op Marken

Fig. 3.4.5 zicht op de werven

Fig. 3.4.6 zicht op de vuurtoren

Fig. 3.4.7 Zaanse huisjes

Fig. 3.4.8 scheepsvaart

Fig. 3.4.9 kleine vuurtoren

Fig. 3.4.10 oud bord

Fig. 3.4.11 de haven van Marken

Fig. 3.4.12 Kerkbuurt

Fig. 3.4.13 vele boten

Fig. 3.4.14 het paard van Marken

Fig. 3.4.15 zicht op werven

3.4.3.3 zichtrelaties

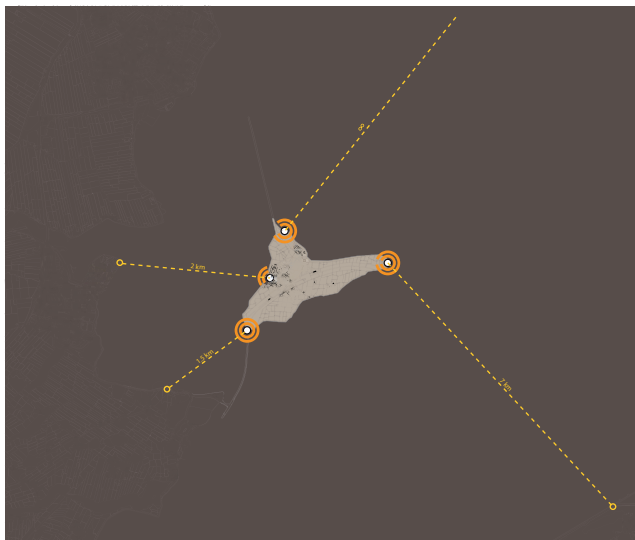

Fig. 3.4.16 zicht

Locatie 1; entree

Ondanks aanleg van de dijk waardoor het eiland in contact is gekomen met het vaste land heeft het zijn open karakter behouden. Er is een toegangsweg, waar het zicht op water groot is. Vanaf dit punt kun je de karakteristieken van het eiland al zien; Marken, de terpen Moeniswerf en Rozewerf en (niet zichtbaar op de foto) het paard van Marken. In een oogopslag kun je vanaf deze toegang het eiland aanschouwen.

Locatie 2; centrum

Het centrum van Marken grenst aan de haven. Deze havenkom is omringd door bebouwing. De bebouwing is kleinschalig en gebouwd volgens de typerende Zaanse architectuurstijl. De relatie tot het open water; 'De Gouwzee' is sterk aanwezig, doordat er alleen een dam tussen zit, waar bootjes aan liggen.

Locatie 3; polder

Vanaf de dijk heb je zicht over het Markermeer en aan andere kant over de polder. De schaal en structuur van de polder past bij de schaal van het eiland en is omsloten door een lage dijk. Er loopt een kreek naast de dijk, waardoor je niet de polder in kunt lopen. De dijk is organisch gevormd, waardoor je over de route een verschillend zicht hebt. Op dit punt kijk je terug naar het centrum van Marken en is Kerkbuurt, gelegen op een terp, duidelijk zichtbaar. De jaren 60 woningen en garagesboxen doen afbreuk aan de mooie architectonische woningen op de achtergrond.

Locatie 4; De punt

Deze foto kijkt terug naar de punt van het eiland. Op dit punt kun je aan alle zijden water zien. Door de strekdam aan rechterzijde wordt je zicht geblokkeerd. De toepassing van zand past niet bij het eilandgevoel, omdat dit langs de randen van het eiland wegspoelt.

Locatie 5; Het paard van Marken

De vuurtoren; het paard van Marken, is met recht een eyecatcher. Het is een plek waar het eilandgevoel hoog is door deze landmark, maar ook door de beleving van zon, wind en water. De lage strekdam van basaltblokken en de golven, maken het plaatje compleet. Het water spat hoog op tegen de basaltblokken aan de rechterzijde van de strekdam en aan de andere kant is het water kalm. Jammer is dat het privé terrein is en er dus een hek omheen is gebouwd.

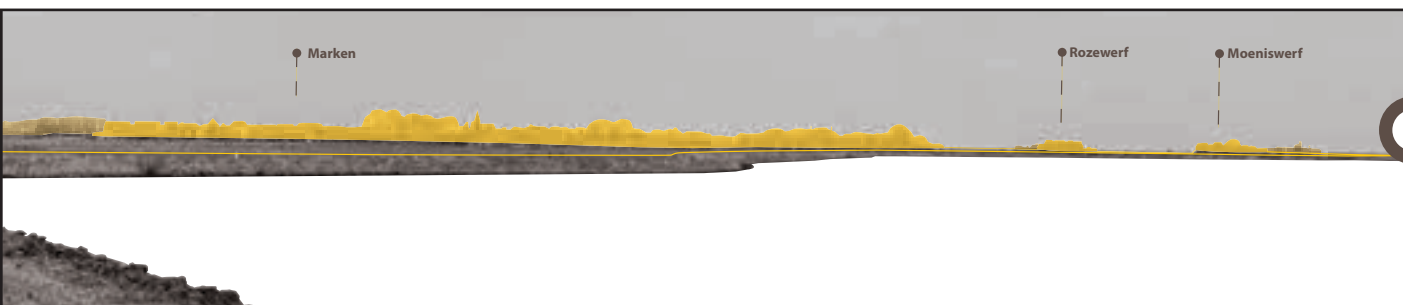

Fig. 3.4.17 zicht; panorama entree

Fig. 3.4.18 zicht; panorama haven

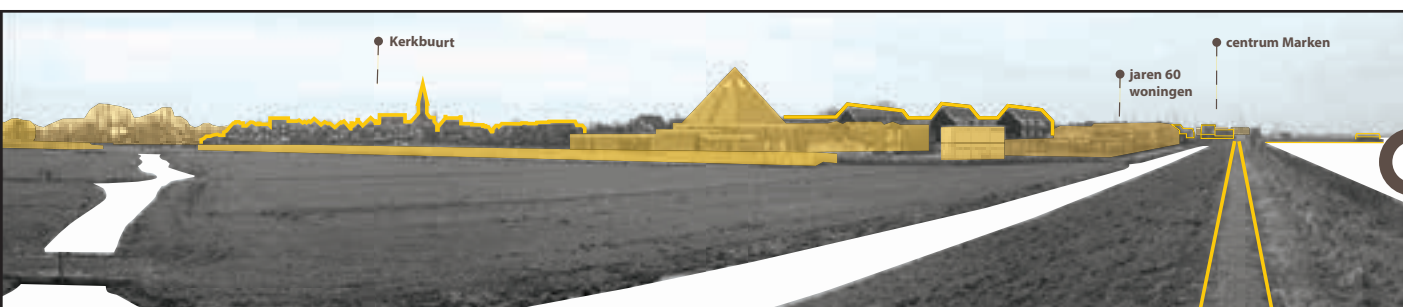

Fig. 3.4.19 zicht; panorama vanaf dijkje

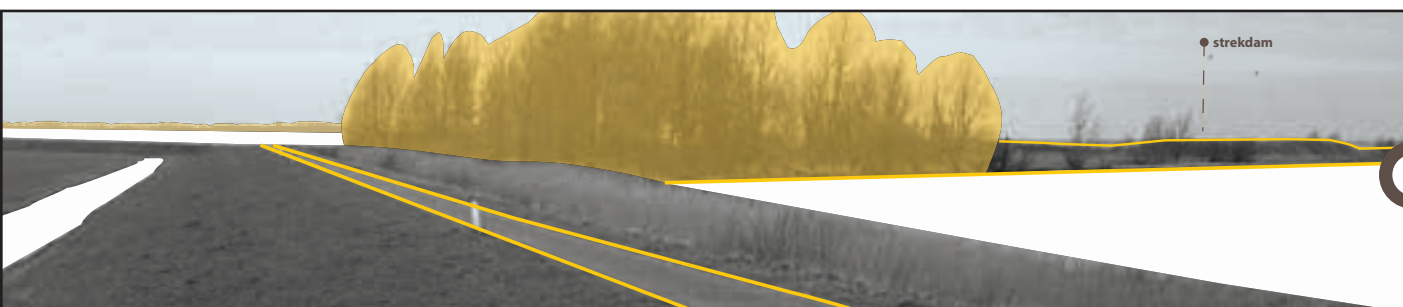

Fig. 3.4.20 zicht; panorama op punt

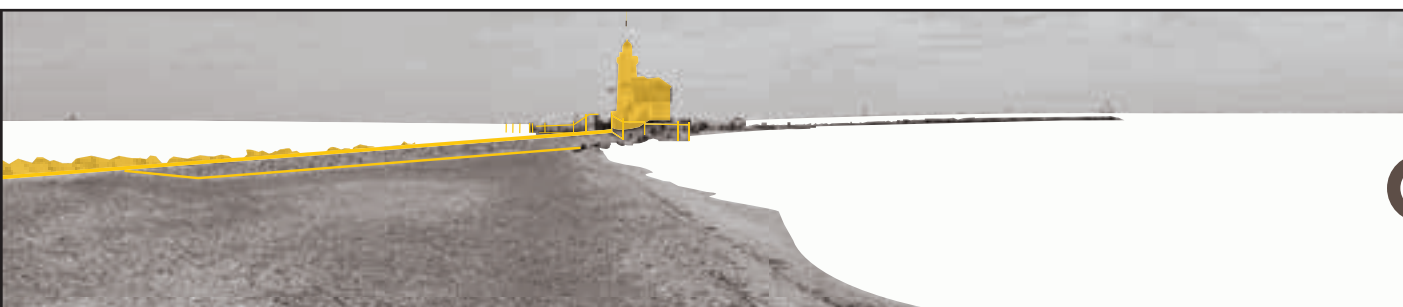

Fig. 3.4.21 zicht; panorama paard van Marken

3.4.3.4 RANDEN

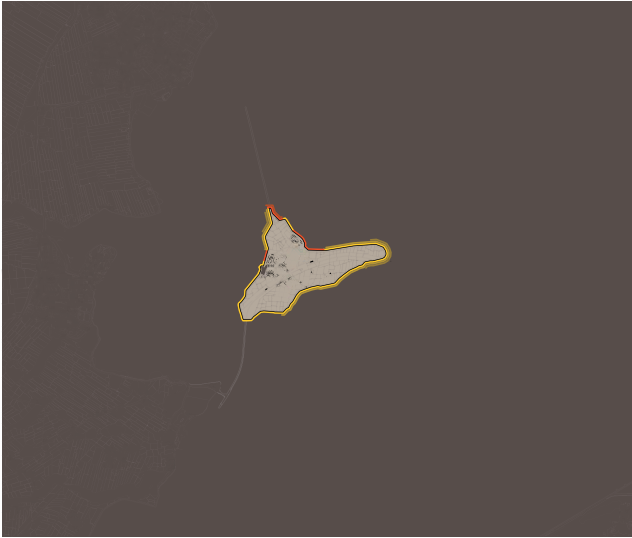

Fig. 3.4.22 waardering van randen

Begin eiland

Men komt aangereiden over een dijk. Omdat deze dijk hoger ligt dan het eiland, duikt de weg bij aankomst naar onder. Hierdoor is er een fysieke overgang naar het eiland te merken. Van het ene op het ander moment zit je in het omsloten karakter van het eiland.

Haven

De havenkade vorm een rand van het eiland. Je komt aan over een bruggetje, waardoor goed te zien is hoe laag het achterland ligt. Je merkt goed dat het water in de haven veel hoger staat, wat de kwetsbaarheid van deze plek duidelijk maakt. De vele huisjes op de bovendijk blokkeren het overzicht. Dit wordt echter gecompenseerd door smalle doorzichten op het achterland. De smalle paden zorgen voor een versterkt beeld op het hoogteverschil.

De punt

Door de lage dijk is er veel zicht op het water; vanaf de dijk en in de polder zie je de masten van de boten. Door de opbouw van de dijk is het contact met het water groot.

Paard v marken

Men kan over de hele lengte de dijk bewandelen. Het geeft een goed zicht en beleving van het omringende landschap. De dijk is aan de buitenkant bekleedt met basaltblokken. Door het rustige water is er begroeiing op gekomen, waardoor het open water minder tot zijn recht komt. Het profiel van de dijk is symmetrisch en goed leesbaar. De zachte glooiing in het verloop zorgt voor een goede leesbaarheid. Op het uiterste punt neemt de kromming toe en leidt het de aandacht rechtstreeks naar het paard van marken.

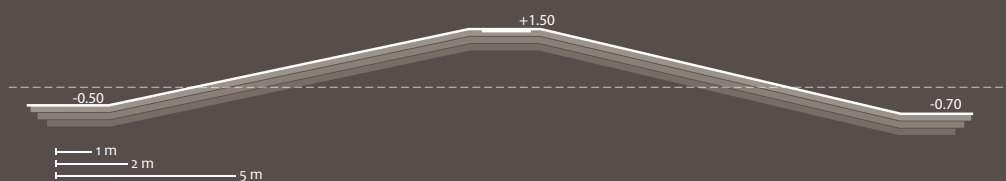
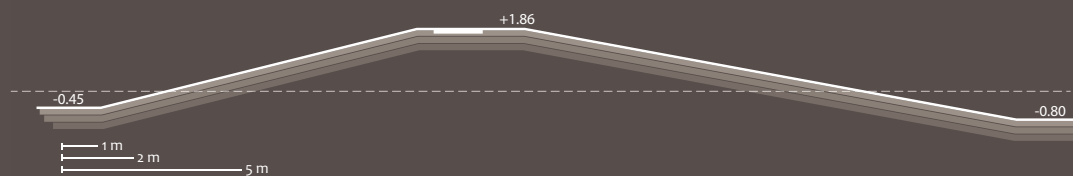
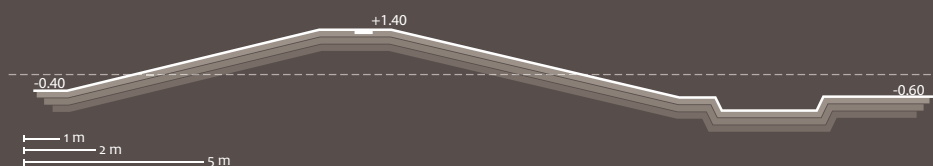
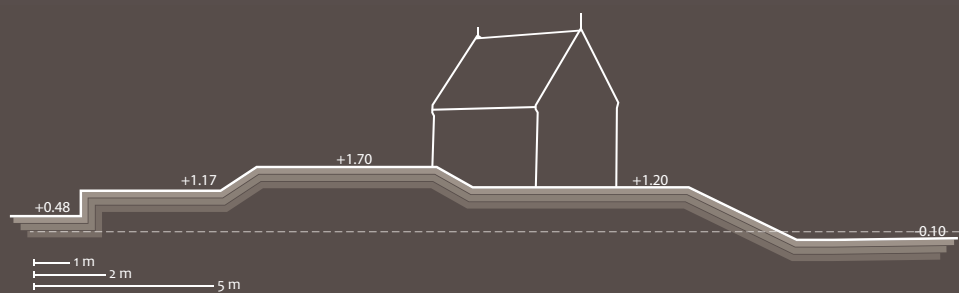

Fig. 3.4.23 opbouw van de randen

Kevin Knevels en Saskia Bottenberg

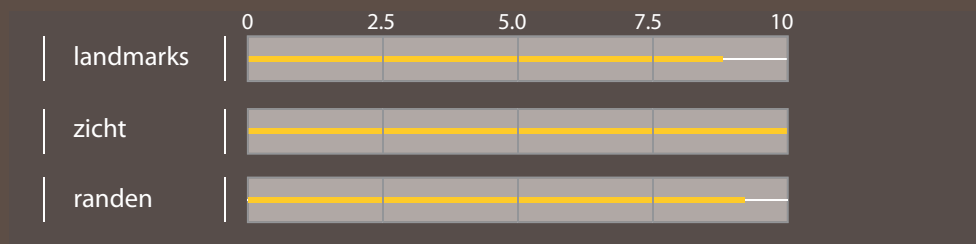
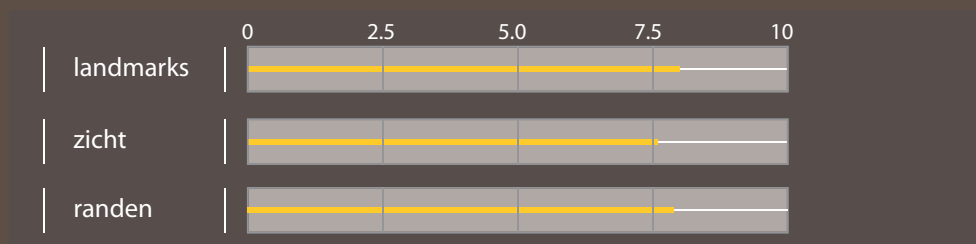
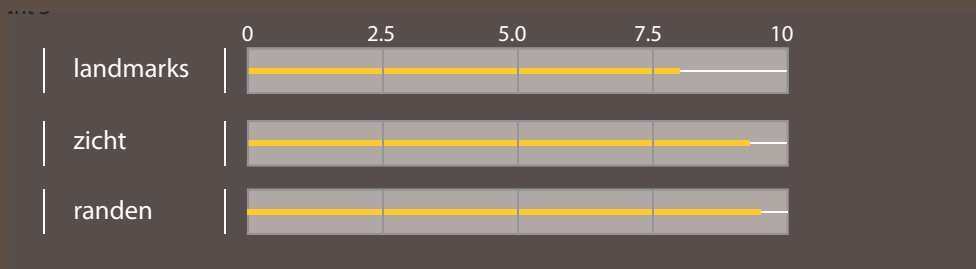
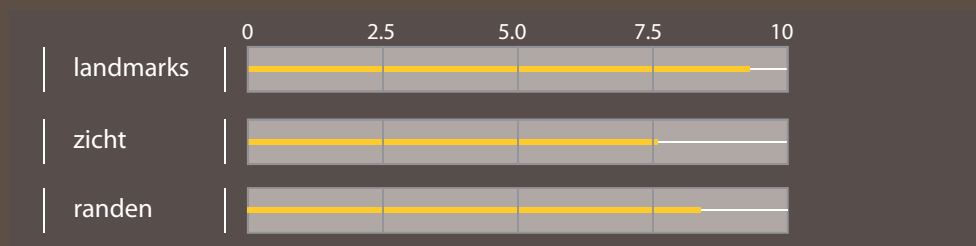
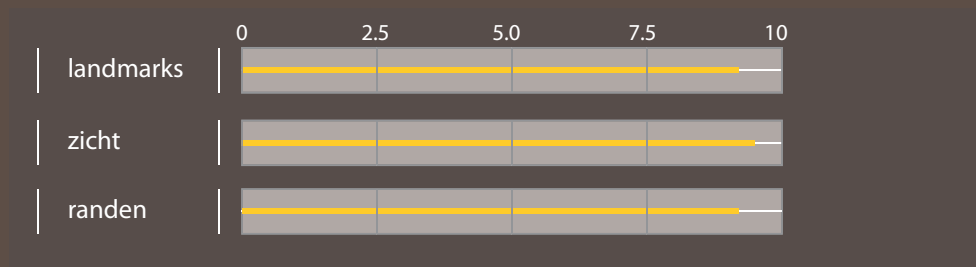

Fig. 3.4.24 waarderings diagram elementen Marken

3.4.3.5 waardering

Van oorsprong was Marken een eiland, maar tegenwoordig wordt het bestempeld als een schiereiland aangezien het verbonden is aan het vasteland met een dijk. De vrees was dat de dijk afbreuk zou doen aan de beleving als eiland. Maar door het smal profiel en lengte is er goed overzicht op het open water en Marken. Het helpt ook dat de meest kenmerkende elementen van Marken van grote afstand zichtbaar zijn. Bij aankomst heeft men zicht op dorpskern met haven, bewoonde terpen en het paard van Marken. Doordat de weg over de dijk heen naar het maaiveld van het eiland verloopt, het begin van het eiland zichtbaar én voelbaar en maakt openheid plaats voor omslotenheid en ligt de nadruk op de interne structuur van het landschap. En is de focus gericht op het centrum van het eiland, dat wordt nog eens benadrukt door openheid langs de randen. Het centrale plein nodigt uit om het dorp te bezoeken. Door smalle steegjes, sloten en huizen op palen wordt je naar de pittoreske haven geleid. Hier zijn de huizen en schepen nog hetzelfde als pakweg 100 jaar geleden, waardoor je terug in de tijd wordt gevoerd. De gedrongen en willekeurige opzet geeft blijk van een woelige historie. De schaal van de huizen is klein waardoor een beklemmende atmosfeer vermeden wordt. Door gebruik te maken van een logische routing, kom je vanzelf terecht op een wandelpad dat de hele omtrek van het eiland beslaat. De dijken zijn van zulk formaat, dat men zelfs het water achter de ver afgelegen dijken kan zien. Hierdoor wordt je constant herinnerd dat men omringd is door water, zonder op enige plek de totale breedte van het eiland te zien. Door zijn natuurlijke ontstaan, stormen en dijkdoorbraken hebben de randen een glooiend karakter met vele baaien en toppen. Het gradient van glooiing in combinatie met afstand en hoogte, doen de dijken tegelijk robuust als vriendelijk ervaren. Ze passen goed in de menselijke schaal. Het smalle pad en de afbakening van het landschap door een brede sloot zorgt dat er maar een route, over de dijk, mogelijk is. Men is genooddacht het pad te volgen en het eiland in perspectief te bekijken. Door afstand te nemen van de

interne structuren, wordt het overzicht behouden en geeft de openheid een gevoel van eenzaamheid. Het paard van Marken is terecht de aandachtstrekker van het hele eiland. De route erheen ligt leidt langs een steeds smaller wordend eiland, met aan de top de buitendijkse vuurtoren. Door het steeds kleiner worden van de landmassa neemt het effect van open water toe, met als climax bijna 360 graden open water bij de vuurtoren. Om bij de vuurtoren te komen, moet je de dijk af en op waterniveau gaan staan, zodat de het hele achterliggende eiland verdwijnt en het gevoel van eenzaamheid en isolement het sterkste is. Op dit punt kan men kiezen om de route verder te vervolgen in de polder. Het zicht op open water valt hier geheel weg, zonder afbreuk te doen aan de beleving. Het verlies van water wordt gecompenseerd door de kleinschalige polders met brede kreken, de terpen, langsvarende zeilboten, het paard van Marken en de dorpskern. De dijken zijn aan de buitenkant bekleed met basaltblokken die het geluid van de golfslag versterken en goed hoorbaar maken binnen het hele eiland. Zo is het water nooit echt weg.

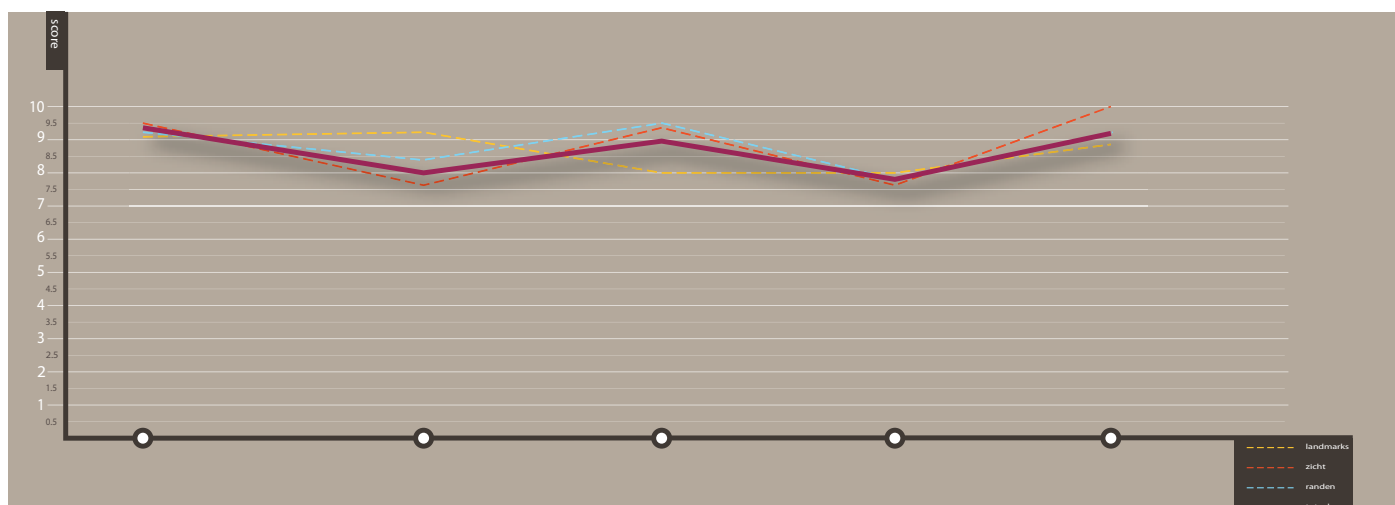
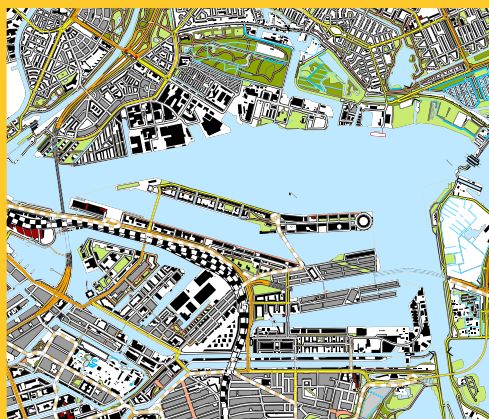

Fig. 3.4.25 Grafiek belevingswaarde van Marken

Kevin Knevels en Saskia Bottenberg

3.5 Java-eiland

Oppervlakte:	30 ha
Omtrek:	4 km
Inwoners:	5.628 (2010)
Ontstaan:	kunstmatig
Historie:	golfbreker – kade - Schiereiland
Eilandstatus:	heden

3.5.1 INLEIDING

3.5.1.1 Situering

Het Java-eiland is een woonwijk op een schiereiland in het Oostelijk Havengebied van Amsterdam. De Javakade in Amsterdam-Oost kreeg zijn naam in 1914 en werd vernoemd naar het eiland Java, een der grote Soenda-eilanden. De Javakade vormt de zuidelijke begrenzing van het begin 20e eeuw aangelegde schiereiland.

3.5.2 Historie

Mede onder druk van de KNSM werd besloten in 1897 de (Oostelijke) Handelskade aan te leggen. Deze kade stak als een vinger, parallel aan het Oosterdok, in het IJ. Er kon dus over twee kilometer aan beiden zijde aangelegd worden. Het schiereiland werd pas jaren later onderdeel van het vaste land. De Handelskade werd volledig ontsloten door een spoorlijn waarmee de goederen konden worden afgevoerd. De Oostelijke Handelskade zou uiteindelijk 2 kilometer lang en 75 meter breed worden en ruimte bieden aan 5 spoorlijnen en een woud van kranen.

Met de aanleg in het IJ werd aan het eind van de 19e eeuw begonnen. Aanvankelijk was het eiland een golfbreker voor de Oostelijke Handelskade, net als het naastgelegen KNSM-eiland dat verder weg uit het centrum ligt. Later werd het uitgebreid met de IJkade, en opgehoogd met baggerspecie uit het Noordzeekanaal. Op het haven terrein dat zo ontstond vestigde zich onder meer de Stoomvaart Maatschappij Nederland die lijndiensten op Nederlands-Indië onderhield.

Na de Tweede Wereldoorlog viel in de jaren vijftig de handel op de Oost vrijwel stil als gevolg van de dekolonisatie van Indonesië. In de jaren tachtig namen krakers,

kunstenaars en stadsnomaden bezit van het gebied. Toen in de jaren negentig de haven terreinen werden bestemd voor woningbouw kreeg het hele schiereiland de naam Java-eiland. De nieuwe binnentuinen zijn genoemd naar Javaanse plaatsen.

In de jaren negentig werd het gebied herontwikkeld tot woonwijk, naar een plan van de Amsterdamse architect Sjoerd Soeters. Alle bebouwing werd gesloopt, op een gebouw van de Samenwerkende Havenbedrijven (SHB) na. Aan de noordzijde van het eiland loopt een ontsluitingsweg, en het eiland wordt doorsneden door vier grachtjes (anno 1995) met postmodernistische grachtenhuizen van verschillende architecten, en fiets- en loopbruggetjes van Guy Rombouts en Monica Droste. Architect Jo Coenen, eveneens rijksbouwmeester, heeft een wijk ontworpen op het KNSM eiland, waar grote gebouwen en horizontale lijnen het beeld bepalen.

3.5.2 GEOGRAFISCHE OPBOUW

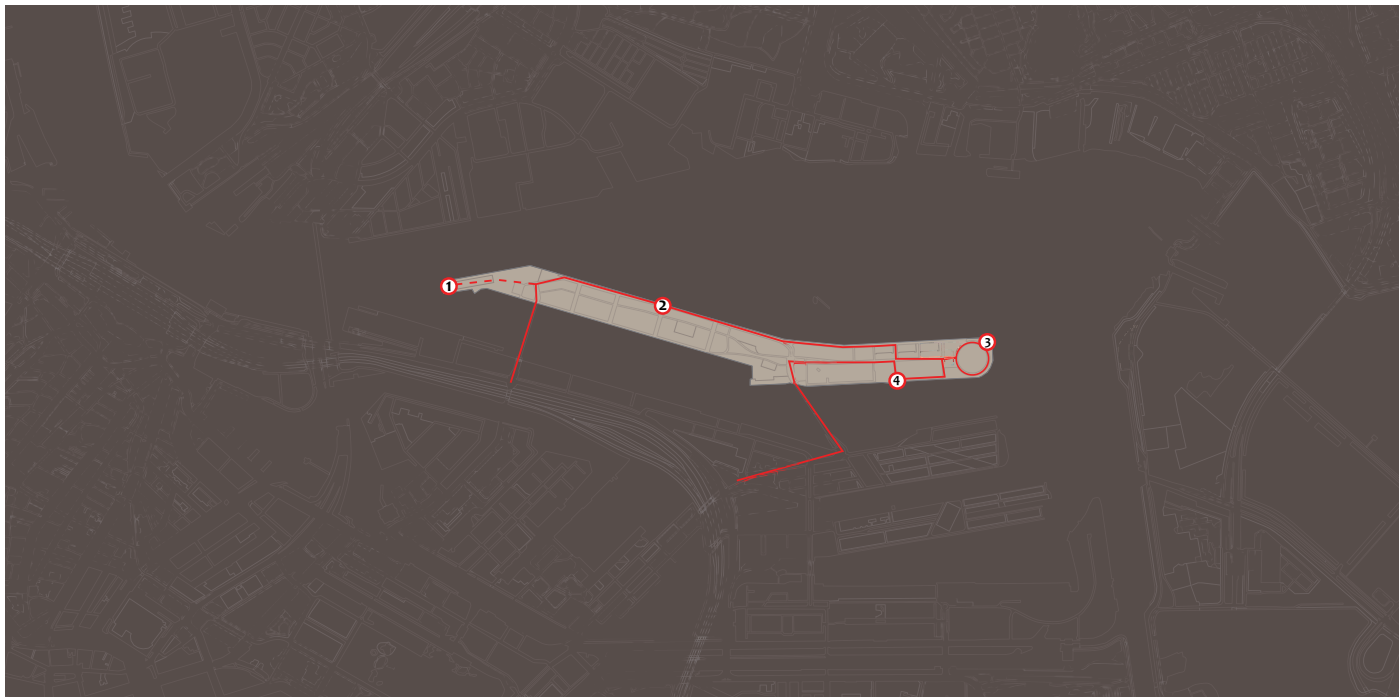

Fig. 3.5.1 Route Java

bebouwing

3.5.2.1 Bebouwing

Opvallend is de architectonische vormgeving en schaal van de bebouwing in verhouding tot het eiland; grote blokken.

reliëf

3.5.2.2 Reliëf

De bebouwing springt uit het oog. Het eiland bevat geen reliëf. Opvallend is dat KNSM eiland hogere bebouwing heeft dan Java eiland en de nadruk ligt op de noordzijde van beide eilanden.

massa-ruimte

3.5.2.3 Ruimte-massa

Er is geen groene massa aanwezig op het eiland. Alleen de bebouwing vormt de massa.

verkaveling

3.5.2.4 Verkaveling

Groot, rechtlijnig verkavelingspatroon. In contrast met dit patroon is aan de oostzijde een rond perceel aanwezig.

3.5.3.2 LANDMARKS

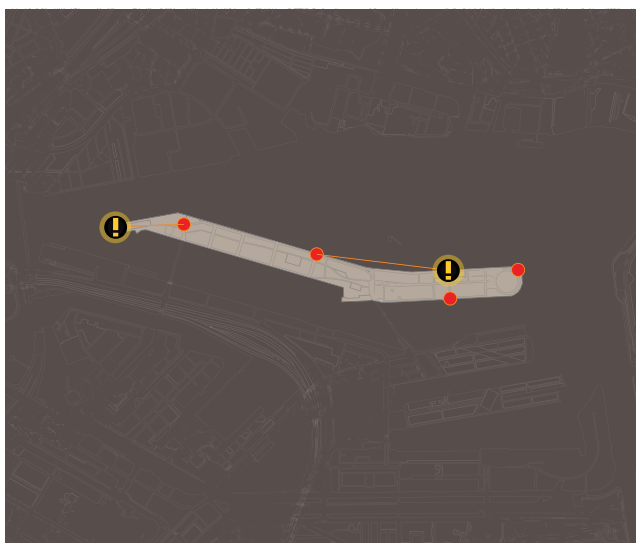

Fig. 3.5.2 Landmarks

Oostpunt

Er zijn geen duidelijke landmarks aanwezig. Wel vormen de architectonische gebouwen een referentie. De oostpunt is opgebouwd als een voorsteven van een schip. Toch komt dit niet goed uit de verf, omdat er elementen aanwezig zijn die het zicht blokkeren.

Surinamekade

Je kan stellen dat de bebouwing hier de eyecatcher vormt. De architect heeft massieve hoge woningen ontworpen in verschillende stijlen. De doorzichten naar het water geven dit een typerend karakter. De gebouwen die in lineaire lijn met de kade staan vormen een massief element.

Scheepswerf

Er zijn veel sporen van de Amsterdamse haven te vinden. De overslagkraan en de oude machines springen uit het oog.

Plein westpunt

Hier is een standbeeld geplaatst. Toch is dit geen opvallend element omdat het wegvalt tussen de elementen op het eiland en de architectonische en grootschalige bebouwing van Amsterdam.

Fig. 3.5.3 Opvallende bebouwing

Fig. 3.5.4 Voorsteven

Fig. 3.5.5 Blokkerende elementen

Fig. 3.5. Massieve bebouwing

Fig. 3.6 doorzicht

Fig. 3.7 Verschillende gebouwen

Fig. 3.8 Haven impressie

Fig. 3.9 Overslagkraan

Fig. 3.10 Schepen

Fig. 3.11 Standbeeld valt niet op

Fig. 3.12 Standbeeld

Fig. 3.13 Architectonische bebouwing

Kevin Knevels en Saskia Bottenberg

3.5.3.3 ZICHTRELATIES

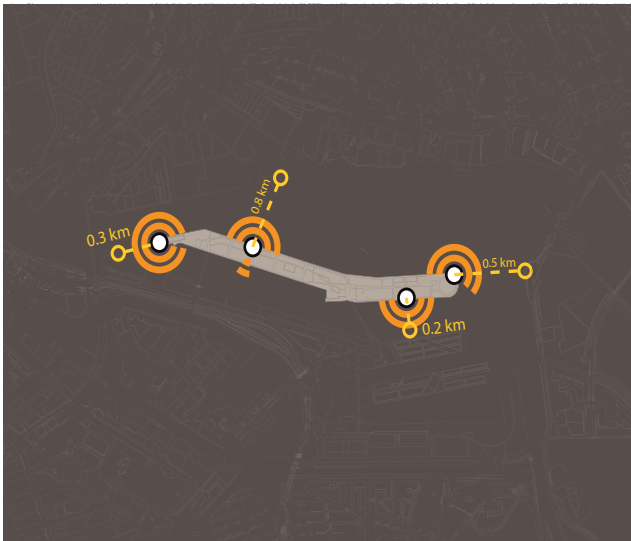

Fig. 3.14 Landmarks

Locatie 1; Suninamekade

Er zijn moderne hoge woningen gebouwd, die zicht hebben op het water. De afstand van het eiland tot het vaste land is vrij klein. Aan de horizon zijn de havenloodsen en bedrijvenpanden te zien. Deze zijn relatief klein in verhouding tot de moderne woningen op het eiland.

Locatie 2; Scheepswerf

Een opvallend object op deze plek is de overslagkraan, het oude havengereedschap en de havenloods. Het wegprofiel is smal en de rand tot het water bestaat uit een harde kademuur. Op deze locatie zie je de rand weglopen, waardoor je de bebouwing ziet van het volgende punt. Dit is een goed herkenningspunt. De afstand tot het vaste land is kort en bestaat uit een rand met havenloodsen en bedrijven. Er ligt een heel klein eilandje midden 'Kompaseiland' genoemd. Dit staat niet in verhouding met zijn omgeving.

Locatie 3 Oostpunt

Op deze locatie is er goed zicht op het water, omdat de afstand tot Amsterdam het grootst is. Er is een muur geplaatst wat de beleving van een voorsteven van een schip moet oproepen. Op deze plek is het profiel breed en bestaat uit twee lagen. Toch is de rand niet interessant, omdat er te veel objecten aanwezig zijn en er geen prettige verblijfsplek is gecreëerd.

Locatie 4; Plein westpunt

De punt bestaat uit een breed profiel, waar veel activiteit plaatsvindt. De gebouwen van Amsterdam springen uit het oog. Het standbeeld op het eiland, dat zou kunnen dienen als landmark valt weg tussen andere grote objecten en gebouwen. Deze plek roept de beleving op van de voorhaven van Amsterdam. Er zijn veel schepen aanwezig en er ligt een grote parkeerplaats op dit punt. Het zicht op het water is gering omdat er veel objecten voor staan. Door de harde overgang, is het water niet tastbaar.

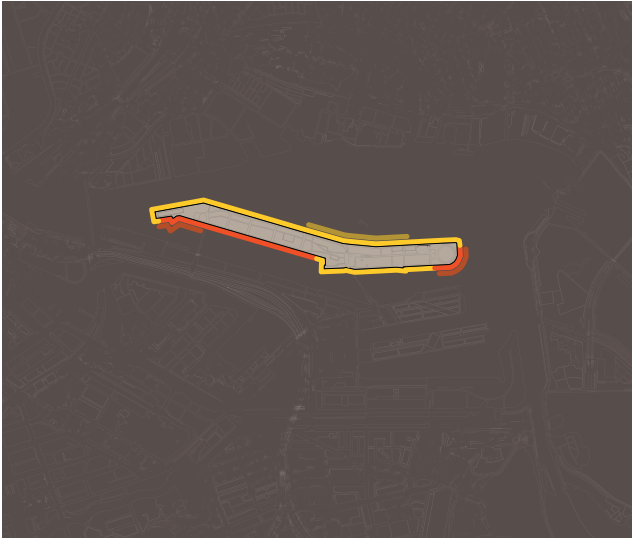

Fig. 3.15 zicht; panorama Surinamekade

Kevin Knevels en Saskia Bottenberg

3.5.3.4 RANDEN

Plein westpunt

De openheid van het plein zorgt ervoor dat de randen goed leesbaar zijn en de vorm van het eiland herkenbaar wordt. De rand is een verticale kademuur waardoor het eiland abrupt ophoudt. Het contrast zorgt voor een gevoel van onbereikbaarheid.

Kade noordzijde

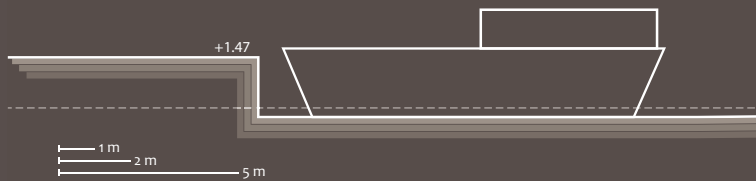
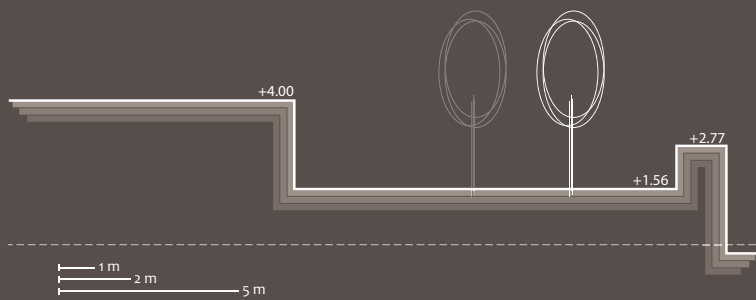
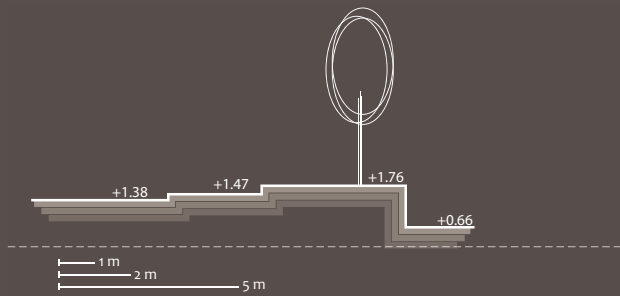
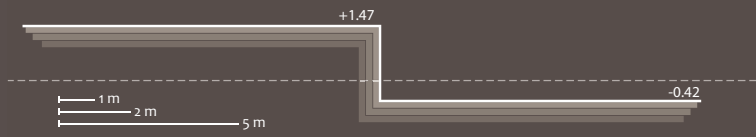
De rand wordt versterkt door de hoogte van de flatgebouwen. Deze massieve bebouwingsrand geeft wel het gevoel dat je van het eiland af gedrukt wordt. Je wordt als het ware naar de rand van het water gedreven. De rechtlijnigheid en aanlegpalen geven het eiland een industrieel karakter en zorgt voor herkenbaarheid van het eiland als kade.

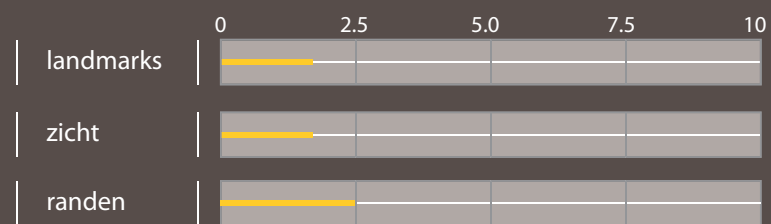
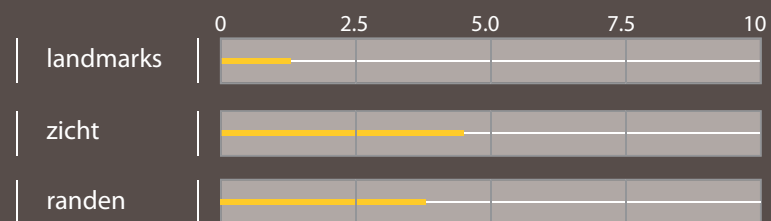
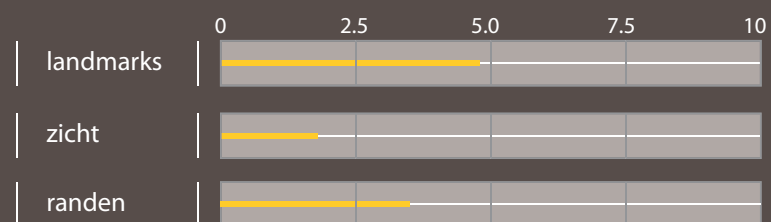
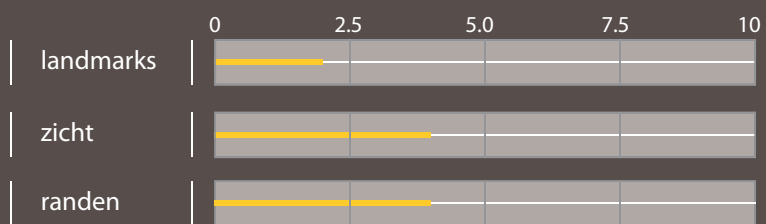
Oostpunt

Deze rand bestaat uit twee lagen. Een laag met de bebouwing en een laag waar de kade eindigt. De randen zijn hard, dus de relatie met het water gering.

Scheepswerf

De woonboten doen denken aan de binnenvaart, eerder dan zeevaart. Ze zijn wel essentieel voor de beleving van het water. Ze compenseren de korte afstand tot de oever van Amsterdam. De hoge bebouwing aan weerszijde van het water is funest voor de beleving. Het water wordt beleefd als een breed kanaal i.p.v. open water.

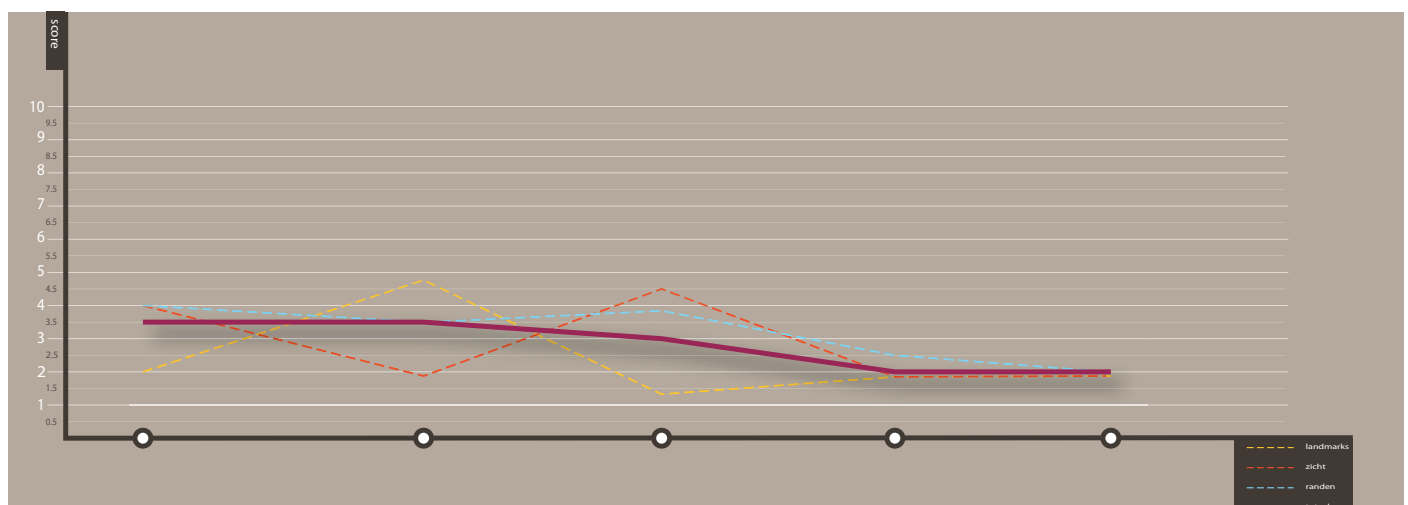

3.5.3.5 WAARDERING

Java is wat men noemt een 'stads-eiland', wat de indruk geeft dat het een onderdeel van de omringende stad vormt. Ondanks de afwijkende bebouwing is door de ruimtelijke opbouw en hoogte van de gebouwen hetzelfde als de oevers. Hierdoor valt een sterke kracht die de eilandbeleving bepaald weg. Er is geen contrast, niet genoeg afwijking in vorm en schaal waardoor het geen onderscheidt vormt. De hoge bruggen die toegang tot het eiland bieden, verbreken het zicht op het kanaal en lijkt de bebouwing met elkaar verbonden te zijn. Door de knik in het eiland is er wel een sterk contrast tussen de noord- en zuidkant van het eiland en zorgt voor zicht op de kade muur aan de ene kant tot geen zicht aan de andere kant. De kant met zicht op de kade zorgt voor meer leesbaarheid en is de contour van het eiland te begrijpen. Het geeft ook zicht op de twee uiterste punten, waardoor je gemotiveerd wordt om een route te volgen. De westpunt is aantrekkelijke vanwege zijn openheid, maar is georiënteerd richting de bebouwde oever van Amsterdam. Zo wordt de aandacht aan het water onttrokken en gericht op de bebouwing. De hoge bouwblokken zorgen ervoor dat de beleving naar buiten gericht wordt. Op regelmatige afstanden zijn er smalle doorzichten op grachten en de andere kant van het eiland. Door zicht te hebben op de overkant, heeft men een goed gevoel dat men op een eiland verkeert, ondanks de hoge bouwblokken. Als het zicht op de grachten afneemt, verdwijnt dit gevoel in een oog-opslag en is de beleving weer naar buiten gericht. Ondanks dat de randen opgezet zijn als kades, lijkt door de hoogte het water onbereikbaar en kan je in tegenstelling tot een dijk, het water niet aanraken. Dit gebrek aan tastbaarheid is een cruciaal onderdeel voor de beleving van een eiland. Dit samen met de kleine afstand tot de overkant geeft meer het gevoel van een rivier of kanaal dan open water. Dit gevoel wordt aan de zuidzijde bevestigd door de vele woonboten, die meer relatie hebben tot de binnenvaart en niks met zeevaart. Ondanks het ontbreken van open water doen ornamenten

zoals aanlegpalen, overslagkranen en havenloodsen de relatie tot scheepvaart en waterverkeer weer opleven. Hieruit kunnen we concluderen dat een relatie tot het water niet voldoende is om de eilandbeleving te vrijwaren, maar dat er een referentie tot stand moet komen die doet denken aan de openheid van een meer of zee.

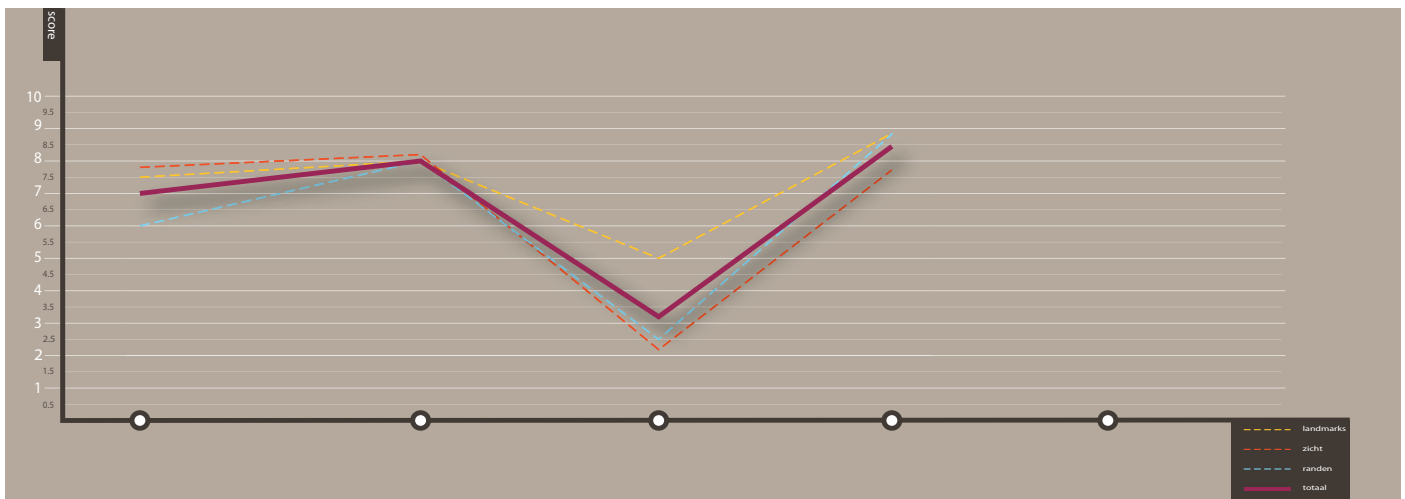

Kevin Knevels en Saskia Bottenberg

4. Conclusies

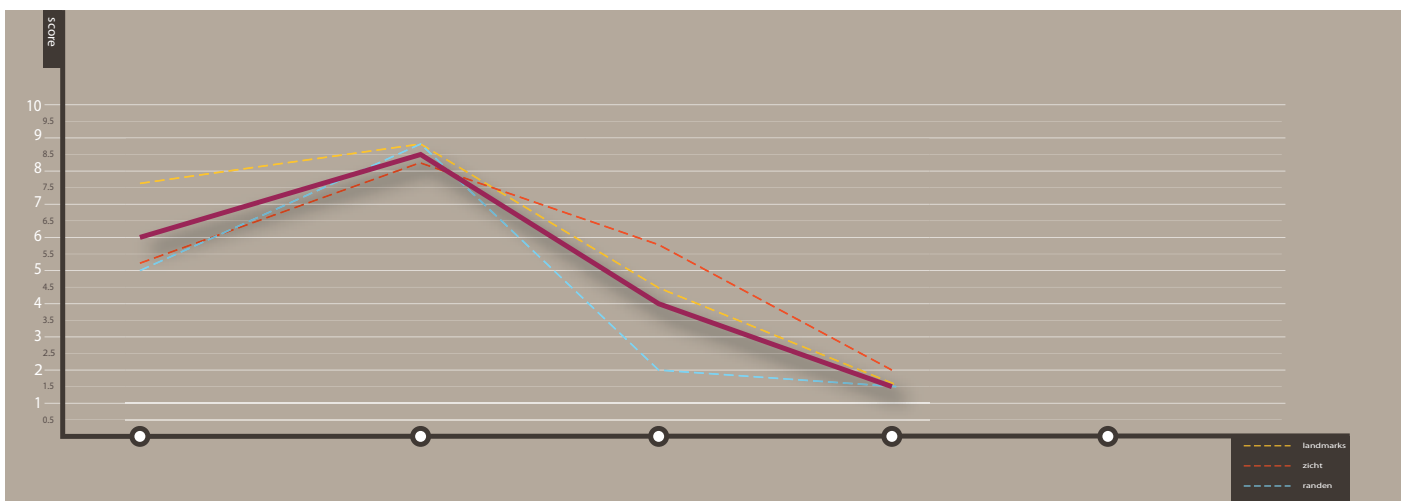

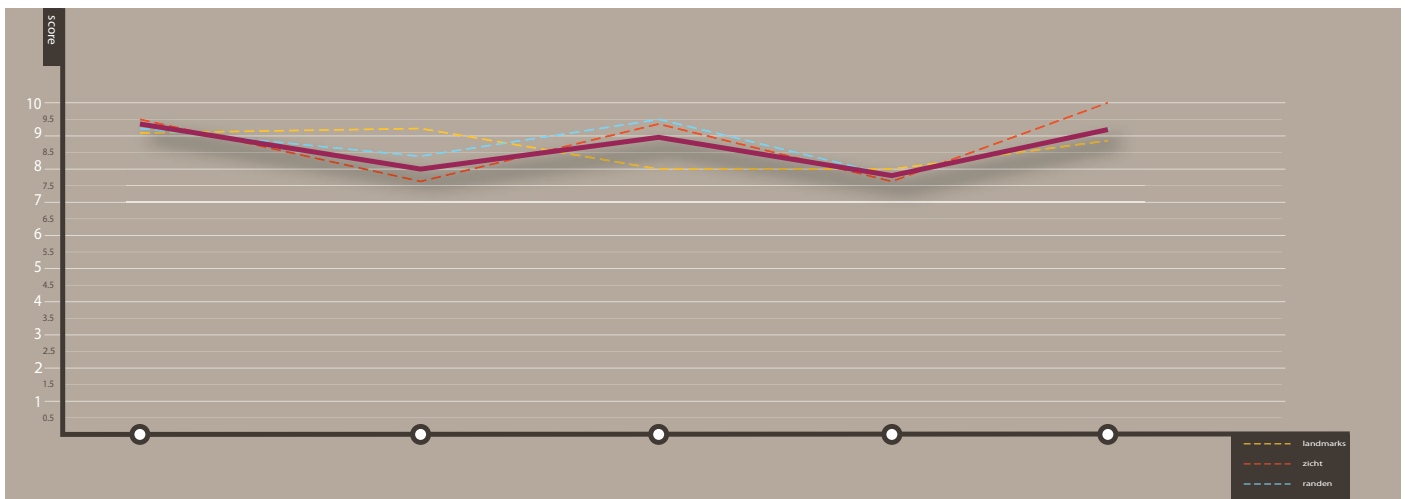

4.1 DE VERGELIJKING

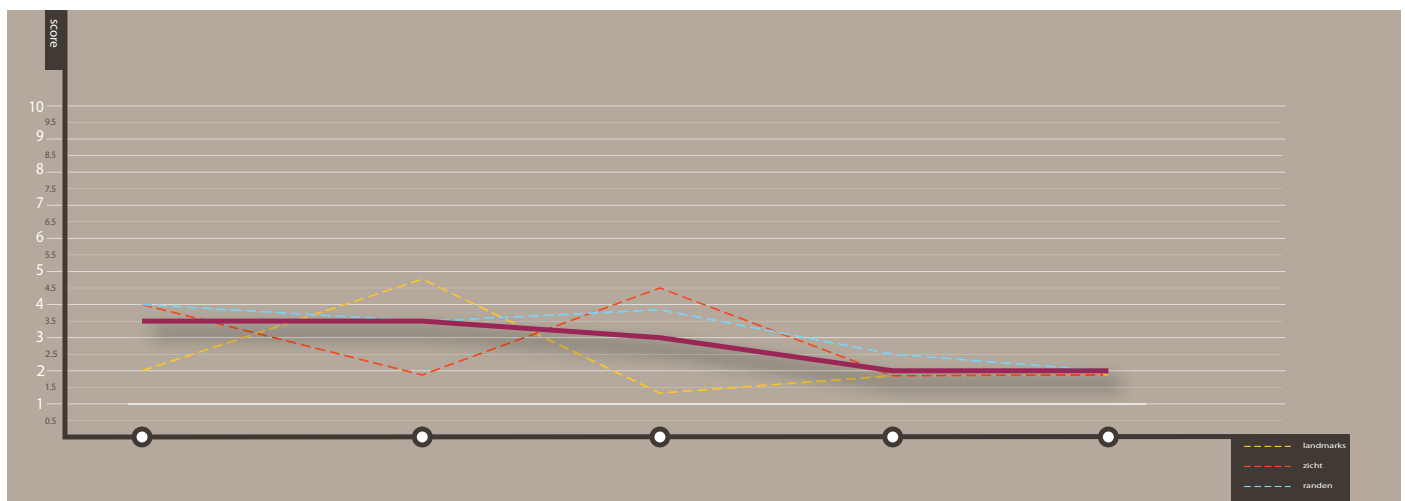
Bij Schokland is een ongelijkmatige grafiek te zien. De gemiddelde curve loopt op naar een 8, zwakt af naar een 3 en klimt weer op tot 8,5. Dit betekent dat de locaties hoog scoren in belevingswaarde, maar één locatie erg matig scoort. Dit heeft te maken met het zichtveld. Op punt 3 wordt het zicht belemmerd door dichte beplanting, terwijl het een plek is met veel reliëf en hier juist potentie is voor zichtrelaties omdat het op een punt van het eiland ligt. Daarnaast is dit een plek met historische waarden, omdat de ruïne van de kerk en de fundering van de vuurtoren hier staan. Juist een plek als deze zou zo authentiek mogelijk ingericht moeten worden om de beleving van het eiland te verkrijgen. Punt 4 scoort het hoogst omdat hier nog veel historische elementen aanwezig zijn; de voormalige vluchthaven, de lichtwachterswoning met lichttoren, het reliëf en de simulatie van water door middel van nat grasland. Door deze elementen is de identiteit van het eiland duidelijk zichtbaar.

Als je dit vergelijkt met Wieringen is er een zelfde ongelijkmatige grafiek te zien, maar deze grafiek heeft een extreme daling. De gemiddelde curve stijgt naar 8,5 en daalt af naar 1,5. Dit heeft te maken met de herkenbaarheid van de randen en de beleving van het water. Aan de noordwest zijde van het eiland bevindt zich het oudste deel. De huizen zijn opgebouwd in communes en liggen op een stuwwal. Daarnaast heb je hier een sterke beleving van natuurelementen als wind en water, doordat het eiland met deze zijde aan de Waddenzee ligt. Aan de zuidwest zijde van het eiland is de grootschalige polder 'Nieuwland' aangelegd, waar de randen van het eiland niet goed zichtbaar zijn. Mede door de vele ontsluitingen naar het vaste land is de bereikbaarheid van de randen niet hoog. Daarnaast is het polderlandschap niet in verhouding tot de maat en schaal van de rest van het eiland.

Marken scoort het hoogst in de vergelijking met de andere eilanden. De hoogte gemiddelde score is 9,5 en de laagste score een 8. De grafiek heeft een gelijkmatige hoge waardering. De toetsingscriteria (landmarks, zichtrelaties en randen) heffen elkaar op en zo ontstaat er een regelmatig ritme. Dit komt omdat de drie criteria in de juiste verhouding op de route aanwezig zijn. Zowel op de dijk als in de polder heb je zicht op water of op elementen die refereren naar water zoals langsvarende schepen en een vuurtoren. Marken is bij aankomst al herkenbaar door zijn terpen, de Zaanse woningen en het bekende 'Paard van Marken.' Doordat er maar een toegangsweg is beleef je sterker het gevoel dat je een eiland betreed en je even van het vaste land bent verwijderd. Door de grote afstand naar het vaste land en de contouren van Almere die je in de verte ziet wordt het gevoel van eenzaamheid versterkt.

Java-eiland heeft ook een gelijkmatige grafiek, maar dan met een lage waardering. De grafiek loopt van 3,5 naar 2. De waardering van landmarks en zicht zijn zeer uiteenlopend. Dit heeft te maken met de afstand tot het vaste land wat bepalend is voor het zicht en de aanwezigheid van elementen die refereren naar de historie/identiteit van het eiland. In dit geval zijn dit objecten die refereren naar de scheepsvaart. De randen krijgen geen hoge score omdat de tastbaarheid van het water heel laag is. Daarnaast is de maat- en schaalverhouding van het vaste land in relatie tot het eiland van belang. De bebouwing van Amsterdam is opvallend door zijn architectuur en het grote formaat. De bebouwing op het eiland is hoog en massief. Hierdoor lijkt de bebouwing te versmelten en neemt het eilandgevoel af.

4.2 CONCLUSIES

Elk eiland heeft een ritme. Dit heeft te maken met de elementen die aanwezig zijn op de route. Door deze route te bewandelen heb je op verschillende plekken een verschillende beleving. Dit ritme is leidend voor de beleving en vormt de hartslag van het eiland. De afwisseling van openheid en overzicht in contrast met intensieve belevingspunten zijn typerend voor een eiland. Op de plekken waar perspectief en openheid is, kun je het geheel overzien en dienen de natuurelementen zoals wind en water leidend te zijn. Dit zorgt voor een afwisselend gevoel van geborgenheid en kwetsbaarheid.

Als deze afwisseling op de juiste manier gecombineerd wordt met de maat en schaal van het eiland, zal de beleving overeind blijven. Liggen deze punten te ver uit elkaar, zonder onderweg herkenningspunten tegen te komen die gerelateerd zijn aan een eiland, zal er verwarring ontstaan en verliest men connectie met de identiteit van het eiland. Als deze momenten zich opstapelen dan treedt er een onomkeerbare degradatie van de beleving plaats en komt het in een soort van 'coma of hartstilstand' terecht.

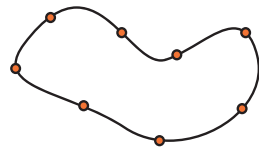
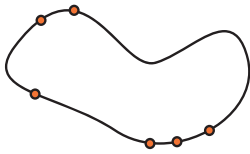
De route is essentieel om deze ruimtelijke karakteristieken tot zijn recht te laten komen. Door de juiste elementen op de juiste plaats te positioneren roept dit de beleving van een eiland op. Je verstand vult de rest in; maakt een mental map van het eiland. Bij het ontwerpen van eilanden moet hierop ingespeeld worden.

De maat en schaal van een eiland is bepalend voor de uitvoerbaarheid van het creëren van nieuwe eilanden. Des te groter het eiland wordt, des te meer elementen er binnen de route nodig zijn om het eilandgevoel te verkrijgen. Ook staat de lengte en breedte (de maat) van het eiland in verhouding tot de hoogte, dus des te groter het eiland, des te groter de elementen worden ter oriëntatie, leesbaarheid en identiteit. Er is geen studie gedaan naar de meest optimale maat en schaal van eilanden, maar wel kunnen we een inschatting maken aan de hand van onze bevindingen. Marken heeft de meest optimale schaal en Wieringen bereikt volgens ons het maximum aan maat en schaal om een intensieve beleving van een eiland te verkrijgen, mits het eiland voldoet aan de aanbevolen inrichtingsprincipes. Zo behaal je op het schaalniveau van Marken veel winst met weinig ingrepen en moeten er op het schaalniveau van Wieringen grootschalige ingrepen worden gedaan om hetzelfde effect te bereiken (zie fig. ...)

4.3 AANBEVELINGEN

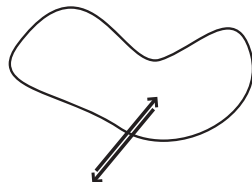
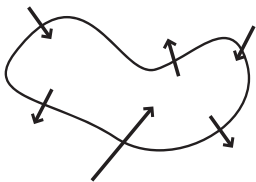
Een belangrijk onderdeel van de herkenningspunten is de cultuurhistorie. Bij nieuwe projecten zal dit uiterst lastig zijn om te reproduceren. Daarom hebben we enkele basisprincipes uitgefilterd die het cruciaal voor een eiland zijn, ongeacht maat, schaal en vormgeving in de tijd. Omdat deze principes meestal abstract van vorm zijn, worden ze aangevuld met bevindingen over ruimtelijke inrichtingselementen die op de verschillende eilanden aanwezig waren en een positief effect hebben op de specifieke beleving op een eiland (zie fig. ...)

1.

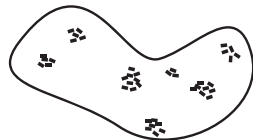
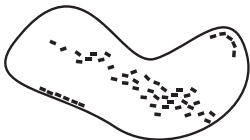
punten met een verhoogde belevingswaarde dienen verdeeld te worden op een logische afstand en punt op de route van het eiland. Zo is er te allen tijden een oriëntatiepunt in het vooruitzicht en is de leesbaarheid gegarandeerd. Het geeft ook de vrijheid om op eender welk punt te starten, zonder iets van de identiteit te verliezen. De gelijkmatige spreiding verdeelt de intensiteit van de beleving over de route en zorgt voor samenhang.

2.

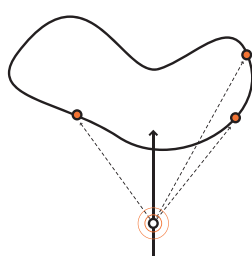
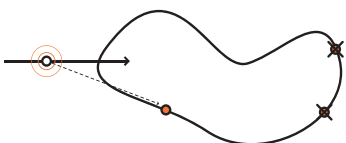
De entree/toegang tot een eiland bepaald voor een groot deel het verdere verloop van de beleving. Een enkele ingang, omringd door water draagt het meeste bij tot het gevoel van isolement. Hierdoor is het eiland een eindbestemming. Doordat je niet verder kan, is de aandacht op het gebied gevestigd en is de overgang duidelijk te merken. De leegte van het gebied tussen start en eindpunt geeft de kans een mentale overgang tussen 2 werelden te maken, je vergeet wat achter je ligt en wekt interesse op voor de bestemming.

3.

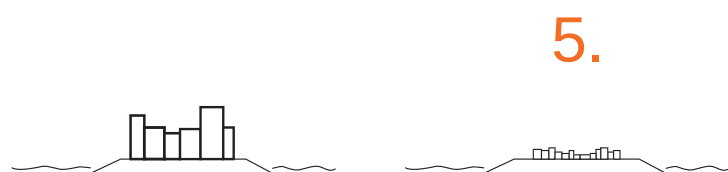
geclusterde woongebieden zijn onlosmakend verbonden aan eilandculturen. Ze bieden bescherming en genegenheid, waarden die door mensen hoog ingeschaald worden. Zo wordt de inwerking van natuurkrachten op het eiland zichtbaar. De clustering draagt ook bij aan de interne openheid, waardoor het landschap meer in contrast komt te staan en de schaal van het eiland benadrukt. De openheid geeft ook doorzichten op de randen, landmarks en horizon die de oriëntatie en leesbaarheid bevoordelen.

4.

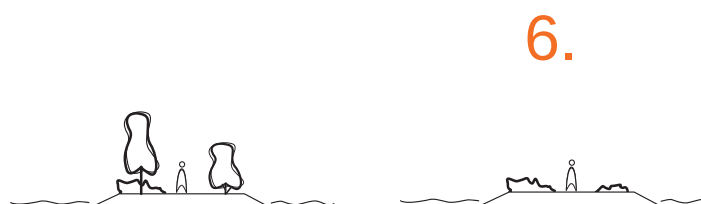

de vorm van eilanden varieert sterk. Toch kunnen we stellen dat de meeste langgerekt zijn. Door de entree/toegang dwars op de lengte richting te situeren, wordt de ware schaal van het eiland zichtbaar, wat een belangrijk onderdeel van de oriëntatie is en maakt deel uit bij het bepalen van de route op het eiland. Door het lange, smalle karakter van de meeste eilanden zijn landmarks vaak gesitueerd op de uiteinden en geeft een dwarsgelegen toegang hier het beste zicht op. Belangrijk is dat men hierdoor het eiland in perspectief kan zien, vooraleer de gedetailleerde beleving begint en kunnen losse onderdelen beter binnen de context van het eiland geplaatst worden.

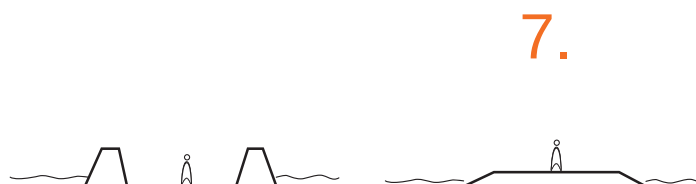
Door de inwerking van natuurkrachten, is een eiland onderheven aan stromen, overstromingen en dijkdoorbraken. Dit heeft voor een typerende bebouwing gezorgd van gedrongen, robuuste, kleine huisjes die vaak willekeurig georiënteerd op een terp geclusterd staan. Ze vormen kleine kwetsbare eilandjes op een groter eiland wat een gevoel van geborgenheid en bescherming geeft. Het maakt ook het gevoel van schaarste en moeilijke levensomstandigheden duidelijk en roept op tot nietigheid. De kleine schaal van bebouwing zorgt voor de juiste proporties van andere elementen zoals dijken, vuurtorens en polderlandschappen. Het zorgt er ook voor dat mits een klein hoogteverschil, het zicht op de horizon niet belemmerd wordt.

van nature was er maar weinig opgaande beplanting aanwezig vanwege zoute omstandigheden en sterke wind. Zo bleef beplanting laag en kwam het relief van het eiland tot zijn recht. Randen en kleine landmarks zijn goed zichtbaar en hebben ondanks hun schaal een goede contourwerking en verbeteren de leesbaarheid en beleving. Opgaande beplantingen blokkeren het zichtveld en behoren niet tot het typerende eilandkarakter.

een eiland is een verhoogde landmassa die uitsteekt boven het gemiddelde waterpeil. Dit bepaald dat het profiel vaak aflopend vanaf het midden is en torent vaak uit in een vlakke landmassa. Voor de beleving vanaf het eiland is het van belang dat zo de randen zichtbaar zijn. Door het aflopende profiel zijn dijken vaak overbodig. Dus als het landschap onder waterniveau ligt en omgeven door hoge dijken verliest het zijn impressie als eilandgevoel. Typerend aan eilanden is dat als er toch dijken aanwezig zijn, ze voldoende laag zijn om over heen te kijken, zodat het natuurlijke verloop wel nog zichtbaar blijft.

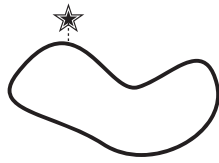

Het aflopend relief is een van de sterkste factoren die meespelen in de beleving van een eiland. Het zorgt voor overzicht en brengt hoogtevariatie in een anders vlak landschap. Ondanks de kleine hoogteverschillen, is de impact enorm en is zo een zeer bruikbaar ontwerpprincipe.

LANDMARKS

ZICHT

①

een externe landmark benadrukt het water en zijn invloed op het eiland

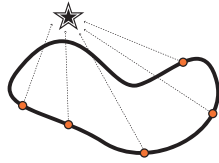

een interne landmark benadrukt de aanwezigheid van land en zijn bijbehorende cultuur/ historie

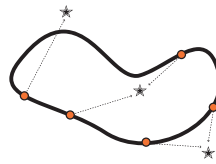

een rechte dijk focust het zicht op de dijk als structuurdrager

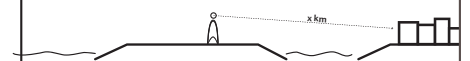
②

een grote landmark is overal te zien vast oriëntatiepunt

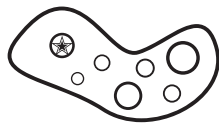

openvolging kleine landmarks zorgen voor variatie, leesbaarheid door logische opvolging, de ene verdwijnt terwijl de andere verschijnt

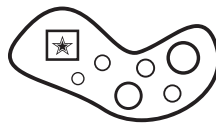

eindig zicht, op een oever zorgt voor spanning en nieuwsgierigheid. De eilandbeleving komt tot stand door benadrukking van de eindigheid van het eiland.

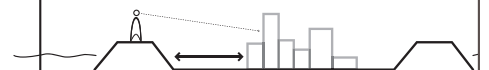
③

een landmark, gerelateerd aan zijn omgeving zorgt voor uniformiteit, het landschap op zich is dan het herkenningspunt

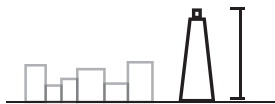

een landmark die afwijkt van de omgeving trekt de aandacht naar zich toe en contrasteert, het landschap vorm het decor met de landmark als eyecatcher

openheid tussen rande en bebouwing zorgt voor openheid en perspectief. de vorm en schaal van de bebouwing wordt duidelijk, in samenhang met het strijd tegen het water

④

grootschalige landmark contrasteert met zijn omgeving en dient als individueel aandachtspunt. herkenningspunt door hoogte.

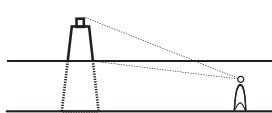

een kleinschalige landmark benadrukt zijn omgeving, zodat het hele landschap als aandachtspunt dient. herkenningspunt door grote oppervlakte.

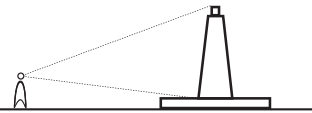

zicht op een doorlopende rand duidt op de aanwezigheid van een grotere landmassa en geeft contrast (in schaal)

⑤

deels zichtbare landmark zorgt voor spanning, zodat beweging bevorderd wordt.

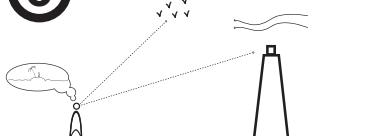

vollig zichtbare landmark getuigd zijn dominerende schaal. gevoel van nietigheid, plaats om stil te staan.

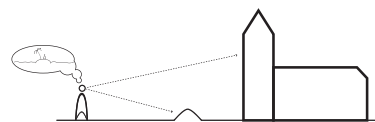

een dijk boven ooghoogte, verbergt het water. hints zoals geluid en geuren wekken nieuwsgierigheid op en zetten aan tot verkenning.

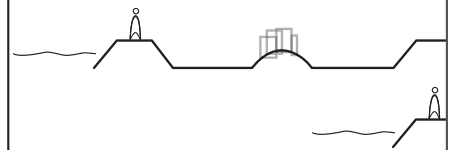
⑥

een landmark van functioneel nut benadrukt de natuurelementen.

een landmark van esthetisch nut benadrukt de cultuurhistorie.

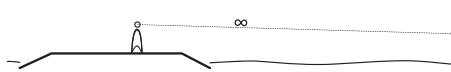

woningen op een terp geven een referentie aan de kwetsbaarheid en invloed van water en natuurkrachten.

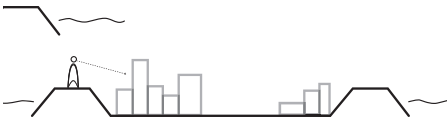
RANDEN

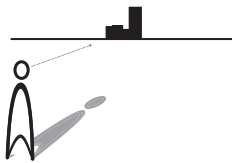
een kronkelende dijk focust op het landschap en het water als structuurdager.

oneindig zicht op water brengt rust en perspectief. het eiland beleving komt tot stand door contrast.

bebouwing aan de rand schets een nostalgisch beeld. Door de historie en afwijkende cultuur wordt het eiland door de tijd duidelijk

zicht op een eyecatcher trekt de aandacht en geeft contrast(in reliëf)

een dijk net onder ooghoogte benadrukt de rand en eindigheid van het eiland en laat tevens de essentie van het water zien.

micro-reliëf benadrukt het natuurlijke ontstaansproces van eilanden en zijn afstanden beter in te schatten. Het zorgt ook voor contrast (in vergelijking met een polder).

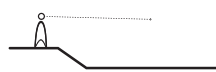
vertikaal dijkprofiel benadrukt de eindigheid. de abrupte grens benadrukt de overgang.

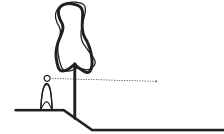
strak vormgegeven dijkprofiel benadrukt de overgang en (gering) hoogteverschil.

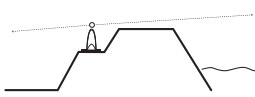
onregelmatig dijkprofiel refereert aan historie, inwerking van natuurkrachten.

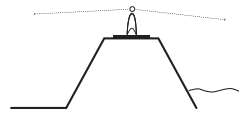
open randen geeft zicht op omgeving maar legt nadruk op het eiland en de rand.

beplanting geeft beschutting en dient als canvas voor veraf gelegen landschap, nadruk ligt op vergezicht en horizon.

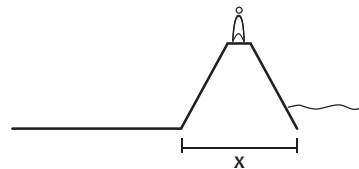
pad op halve hoogte zorgt voor spanning. aandacht gaat uit naar horizon, vermoeden van water. focus ligt op binnenland.

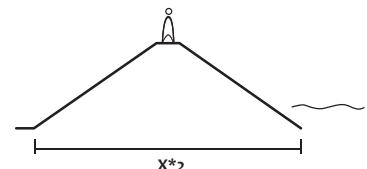
pad op top van dijk geeft overzicht, gevoel van isolement en perspectief.

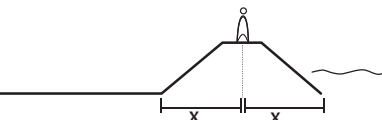
pad aan voet van dijk geeft beschutting. reliëf van binnenland wordt zichtbaar geen contact met water.

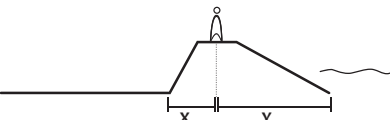
smal dijkprofiel benadrukt afzondering en geeft perspectief.

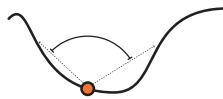
breed dijkprofiel betreft het landschap bij de dijk en maakt het tastbaar.

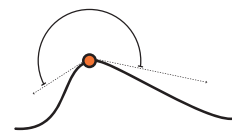
symmetrisch dijkprofiel legt de nadruk op de dijk zelf omliggend landschap aan beide zijden even belangrijk.

asymmetrisch dijkprofiel benadrukt de overgang met meest flauwe profiel. van toepassing om evenwicht te herstellen

in een baai wordt de dynamiek van de rand zichtbaar. inwerking van natuurelementen. focus op landschap

een punt brengt overzicht en afzondering. focus op water en horizon.

LITERATUURLIJST

Boeken:

Vroom, MJ. (2005), Lexicon van de tuin- en landschap-
sarchitectuur: blauwdruk

Lynch, K. (1972), Site planning, the second edition: the
MIT press

Cullen, G.(2009), The concise townscape: Elsevier ltd.

Noordhoff, A.(2011), De bosatlas van de geschiedenis
van Nederland: Noordhoff atlas productions.

Wolters-Noordhoff, A.(2007), De bosatlas van Nederland:
Noordhoff atlas productions.

Plooi, F.(2008), Onderzoek doen, een praktische inleiding
in onderzoeksvaardigheden: Pearson education Benelux.

Hezel van, G., Pol,A.(2008), Leven met water, Schokland
en omgeving: uitgeverij matrijs.

Breukers, E.(2011), Atlas van Nederland in het holoceen:
uitgeverij Bert bakker.

Internet:

<http://www.stadseilanden.nl/historie.htm>

http://islas.ruudbijlsma.nl/intro_nl.htm

<http://nl.wikipedia.org/wiki/>

<http://www.encyclo.nl/begrip/beleving>

[http://www.filosofiemagazine.nl/nl/weblog/599/manhat-
tan-eiland-van-eenzaamheid.html](http://www.filosofiemagazine.nl/nl/weblog/599/manhattan-eiland-van-eenzaamheid.html)

[http://www.athenaeum.nl/recensies/karin-de-boer-
kants-kritiek-van-de-zuivere-rede](http://www.athenaeum.nl/recensies/karin-de-boer-kants-kritiek-van-de-zuivere-rede)

[http://tegenlicht.vpro.nl/nieuws/2013/februari/Bas-Har-
ing.html](http://tegenlicht.vpro.nl/nieuws/2013/februari/Bas-Haring.html)

<http://www.basharing.com/>

[http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/archief/article/
detail/1649630/2007/11/14/Nieuw-eiland-is-schone-lei.
dhtml](http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/archief/article/detail/1649630/2007/11/14/Nieuw-eiland-is-schone-lei.dhtml)

<http://www.stadseilanden.nl/historie.htm>

http://islas.ruudbijlsma.nl/intro_nl.htm

VERKLARENDE WOORDENLIJST

Filosofie

De filosofie of wijsbegeerte is de oudste theoretische discipline (zij kwam voor het eerst echt op in de 6e eeuw v.Chr.) die het verlangen en het streven uitdrukt naar kennis en wijsheid. Een beoefenaar van filosofie wordt een filosoof of wijsgeer genoemd.

In het dagelijks spraakgebruik wordt de term filosofie gebruikt om elke vorm van wijsheid of levensbeschouwing aan te duiden (zoals in "iemand's filosofie") of iemand's uitgangspunten (zoals in "het sluit niet aan op de filosofie achter dit plan"). Dit verschilt van het begrip filosofie in een academische context

Landmarks

Tegenwoordig omvat het alles dat gemakkelijk te herkennen is zoals monumenten en gebouwen. In Amerikaans-Engels wordt de term landmark gebruikt om dingen aan te duiden die de interesse kunnen trekken van toeristen vanwege hun uiterlijk of historische betekenis. In Brits-Engels wordt de term gebruikt voor navigatie en om richtingen aan te geven.

Mental map

Het concept van een mentale kaart (Engels: mental map), geeft aan hoe de persoonlijke perceptie van een persoon is van zijn geografische omgeving, de manier waarop hij zijn ruimtelijke omgeving structureert. Het is geen geografische kaart, maar een representatie van het cognitieve beeld dat een individu in zijn gedachten heeft. Hoewel dit onderwerp meer op zijn plaats lijkt bij de sociale wetenschappen, wordt dit onderwerp meestal bestudeerd door geografen om te bepalen hoe het publiek subjectief plaatsen waarneemt. Het proces van mental mapping is afhankelijk van perceptie en cognitie.

Objectief

Een feit is objectief als het onafhankelijk is van de mening van mensen, als er geen interpretatie bij nodig is. Dit staat tegenover subjectief. Het begrip heeft filosofische aspecten, en het begrip in de zin van 'neutraal' of 'onpartijdig' is onder meer van wezenlijk belang in de journalistiek en bij de rechtspraak.

Perceptie

Perceptie betekent waarneming. Kort samengevat is perceptie het proces van het verwerven, interpreteren, selecteren en organiseren van zintuiglijke informatie.

Subjectief

Subjectiviteit houdt in het persoonlijk oordeel of de persoonlijke zienswijze van een individu, betrekking hebbend op of uitgaand van de persoonlijke zienswijze of smaak. Het tegenovergestelde is objectiviteit.

Zo wordt bijvoorbeeld iets wat men uit eigen ervaring heeft meegemaakt als subjectieve ervaring aangemerkt. Dit zal vooral zo zijn als er anderen zijn die onder dezelfde omstandigheden niet hetzelfde hebben ervaren.

COLOFON

Ontwerponderzoek naar de belevingswaarde en inrichtingsaspecten die specifiek zijn voor de beleving van eilanden.

Samenstelling

Bottenberg Saskia, Knevels Kevin

Teksten

Bottenberg Saskia, Knevels Kevin

Foto's tenzij anders vermeld

Bottenberg Saskia, Knevels Kevin

Vormgeving

Bottenberg Saskia, Knevels Kevin

Druk

Repro Larenstein, Velp

© april 2013, Bottenberg en Knevels

Uitgave in eigen beheer

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd zonde toestemming van de uitgever.

Bijlagen 1.

